

**ŠOLA ZA ČASTNIKE
20. GENERACIJA
SPECIALIZACIJA PEHOTA**

ZAKLJUČNA NALOGA

BITKA ZA VSAKEGA SLOVENSKEGA VOJAKA

Kandidatka: naddesetnica Marinka Rupnik

Mentor: VVU XIII dr. Valerija Bernik

Maribor, avgust, 2009

Maribor, september 2009

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

Slovenska vojska

Poveljstvo za doktrino, razvoj,

Izobraževanje in usposabljanje

Šola za častnike

Številka:

Datum:

ZAKLJUČNA NALOGA

BITKA ZA VSAKEGA SLOVENSKEGA VOJAKA

Kandidatka: naddesetnica Marinka Rupnik

Mentor: VVU XIII dr. Valerija Bernik

Maribor, avgust, 2009

Engelsova ulica 15, 2111 Maribor

Telefon: 02 332 2227, fax: 02 332 1035, e-pošta: pdriu@mors.si

Identifikacijska št. za DDv: (SI) 47978457, MŠ: 5268923, TRR: 01100-6370191114

POVZETEK

Zadnja generacija slovenskih nabornikov, okoli 6500, je odšla na služenje vojaškega roka v vrste Jugoslovanske ljudske armade septembra leta 1990. Decembra 1990 je v Sloveniji potekal plebiscit, kjer je bila izglasovana osamosvojitvev in je bila razglašena šest mesecev kasneje. Zaradi nasprotovanja oblasti zvezne države in še posebej JLA osamosvojitvenim težnjam in odcepitvi Slovenije od Jugoslavije je vrhovno poveljstvo oboroženih sil Jugoslavije izdalo ukaz, da vojska zasede meje ter s tem onemogoči »navidezno« agresijo na severozahodno Jugoslavijo. Kljub temu, da se je osamosvojitvev Slovenije pričela pripravljati že pred letom 1990, pa Slovenija ni storila dovolj, da slovenski naborniki v času osamosvajanja ne bi več služili vojaškega roka v vrstah JLA. Novo oblikovani slovenski parlament je 7. marca 1991 razglasil moratorij na služenje slovenskih fantov v JLA, upravni organi pa so nabornike obvestili, da služenje vojaškega roka v drugih republikah ni obvezno. V času pred osamosvojitvijo naborniki, sogovorniki v nalogi, niso doživljali večjih pritiskov s strani nadrejenih. 27. junija zjutraj je preko radia takratni predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan, nabornike, ki so še bili v vrstah JLA, pozval, da zapustijo vojašnice in se vrnejo domov. Tisti, ki so se pozivu odzvali, so bili pri prebegu prepuščeni lastni sreči in iznajdljivosti. Po prihodu v Slovenijo so se morali zglasiti na območnih obrambnih štabih, kjer so jih popisali in v večini primerov tudi odpustili domov. Ob tem prebežnikom slovenske inštitucije niso nudile zaščite pred organi JLA, niti jih v večini primerov niso uporabile za odpor proti nasprotniku.

KLJUČNE BESEDE

Služenje vojaškega roka, naborniki, prebežniki, osamosvojitvev Slovenije, Jugoslovanska ljudska armada.

ABSTRACT

The last generation of Slovenian conscripts left to serve in Yugoslavian National Armada in September 1990. In December 1990 a plebiscite was held in Slovenia. People voted for independency, which was proclaimed six months later. Because of opposition of the authorities of the Federation and, in particular YNA, to independency trends and secession of Slovenia from Yugoslavia, the Supreme Command of armed forces of Yugoslavia issued a command that the army occupies the border and thus disable "virtual" aggression in northwest Yugoslavia. Even though preparations for Slovenian independency started before year 1990, Slovenia hasn't done enough to prevent Slovenian conscripts from serving military duty in YNA. On the 7th of March 1991 the newly formed Slovenian parliament declared moratorium of Slovenian boys serving in YNA and the administration has informed conscripts that they are not obliged to serve in other republics. At the time of the independence the conscripts, interviewed in the task, did not experience significant pressure from their superiors. In the morning 27. of June the president of Slovenia at that time, Milan Kučan, called those conscripts still serving in YLA, to leave their barracks and return home. Those who answered the call were left to their own devices and luck. Upon arrival to Slovenia they had to report to local defence staffs, where they were registered and in most cases discharged to their homes. Slovenian institutions did not offer protection against the YNA authorities and in most cases didn't use them for the resistance towards the enemy.

KEYWORDS

Serving the military duty, conscripts, deserter, Slovenian secession, Yugoslavian National Armada.

KAZALO

POVZETEK	III
ABSTRACT	IV
KAZALO	V
1 UVOD	1
1.1 PREDMET IN NAMEN NALOGE	2
1.2 HIPOTEZE	3
1.3 PREDSTAVITEV RAZISKAVE	3
1.4 OMEJITVE RAZISKAVE	4
2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	5
2.1 ZAKONSKE OSNOVE	5
2.2 NABOR – REKRUTACIJA, VPOKLIC, SLUŽENJE VOJAŠKEGA ROKA IN PREVEDBA V REZERVNO SESTAVO	6
2.3 OBOROŽENE SILE, VOJSKA, VOJAŠKA ORGANIZACIJA, POPOLNJEVANJE OBOROŽENIH SIL, VOJAŠKA OBVEZNOST, VOJAK, VOJAŠKI ROK, DEZERTERSTVO	7
3 PREGLED POLITIČNIH RAZMER V JUGOSLAVIJI KONEC OSEMDESETIH LET 20. STOLETJA	10
3.1. RAZPADANJE AVNOJSKE JUGOSLAVIJE	10
3.2. OBDOBJE PREBUJANJA	11
3.3. URESNIČEVANJE IDEJE O LASTNI VOJSKI	12
3.3.1 Teritorialna obramba	13
3.4 ZAČETKI DELOVANJA SLOVENSKE VOJSKE	13
3.4.1 Statistični podatki po končani vojni	14
4 SODELOVANJE ODBORA STARŠEV ZA VARSTVO IN VRNITEV SLOVENSКИH VOJAKOV	15
4.1 SPOROČILO ODBORA STARŠEV	15
5 PRIČEVANJA	16
5.1 PRIČEVANJE NADPOROČNIKA DANIELA ŠULERJA, NABORNIKA V JLA	16
5.2 PRIČEVANJE NABORNIKA RAJKA JERENCA	17
5.3 PRIČEVANJE ŠTABNEGA VODNIKA MAKSIMILJANA CVAJDIKA, NABORNIKA V JLA	19
5.4 PRIČEVANJE NABORNIKA IZ ŠKOFJE LOKE	20
5.5 PRIČEVANJE NABORNIKA DARKA BRANILOVIČA	20
5.6 PRIČEVANJE SLOVENSKEGA NABORNIKA	24
5.7 PRIČEVANJE MAJORJA ZDENKA UZELACA	24
5.8 PRIČEVANJE NEKDANJEGA ČASTNIKA V JLA	26
5.9 PRIČEVANJE PRIPADNIKA JLA S KOROŠKE	28
6 PREVERJANJE HIPOTEZ	29
6.1 UGOTOVITVE	29
7 ZAKLJUČEK	31
8 LITERATURA IN VIRI	32
SEZNAM UPORABLJENIH KRATICE IN OKRAJŠAV	33

PRILOGE	34
PRILOGA 1	34
PRILOGA 2	35
IZJAVA O AVTORSTVU	37

1 UVOD

V mednarodnem okolju so se v osemdesetih letih dvajsetega stoletja pričele dogajati velike politične in družbene spremembe. Popuščanje napetosti med vzhodom in zahodom zaradi politike Mihaela Gorbačova in odpiranje Sovjetske zveze na zahod, padec berlinskega zidu in združitev obeh Nemčij, padec Varšavskega pakta in spremembe političnih sistemov njenih članic, vse skupaj in vsak dogodek zase so povzročili zmagovit in silovit pohod demokracije in njene parlamentarne večstrankarske ureditve v države vzhodne Evrope. Blokofske delitve sveta ni bilo več, države so morale na novo opredeliti obrambno politiko v evropskem prostoru in določiti novo funkcionalno vlogo svojih vojsk. Nasprotno tem pozitivnim trendom v svetu so se razmere v nekdanji skupni državi Jugoslaviji v tem obdobju zaostrovale, kar je vodilo k njenemu neizbežnem razpadu.

Prvi osamosvojitveni ukrepi

Slovenski komunisti so 20.1.1990, potem ko niso upoštevali nobene od njihovih pobud, zapustili 14. kongres ZKJ ki je tako dokončno razpadla. V času ko je začela razpadati SZ, so se spori med Slovenijo in federacijo stopnjevali. Vrhunec so dosegli, ko je zaradi slovenske podpore kosovskim Albancem na zboru v Cankarjevem domu januarja 1989, Srbija napovedala Sloveniji gospodarsko blokado. Marca 1990 je Slovenija razglasila gospodarsko samostojnost, aprila pa je na volitvah za predsednika slovenskega predsedstva zmagal Milan Kučan, medtem ko je na parlamentarnih volitvah 126 od 240 poslanskih sedežev dobila organizirana opozicija DEMOS, ki jo je sestavljala večina opozicijskih strank: Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska stranka Slovenije, Krščanski demokrati, Zeleni, Slovenska kmečka zveza. Predsednik skupščine je postal France Bučar, vlado je sestavil krščanski demokrat Lojze Peterle, ker je njegova stranka znotraj Demosa dobila največ glasov. Najmočnejši opozicijski stranki sta bili prenovljena komunistična in liberalna, v parlament pa je od prejšnjih družbenopolitičnih organizacij prišla tudi socialistična stranka (nekdanja SZDL). Slovenska skupščina se je začela ukvarjati z osamosvojitveno zakonodajo že julija 1990. Tedaj je bila sprejeta Deklaracija o suverenosti Republike Slovenije, ki je določala enoletni rok za sprejetje ustave in postopke ugotavljanja, kateri zvezni zakoni v Sloveniji ne veljajo več, odpravila je tudi slovensko delegacijo v zveznem zboru skupščine SFRJ. Še pred prvimi večstrankarskimi volitvami (7. marca) so bila sprejeta dopolnila k slovenski ustavi: iz imena republike je bila črtana beseda »socialistična«, z deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Slovenijo, pa je bila načelno razglašena samostojnost na gospodarskem področju. Slovenska skupščina je 28. septembra in nato 4. oktobra (tedaj je bil sprejet ustavni zakon in razveljavljenih 27 jugoslovanskih zakonov) nadaljevala s sprejemanjem osamosvojitvene zakonodaje. Novi zakoni so dajali Sloveniji izključne pristojnosti pri določanju vojaškega roka in poveljevanja v teritorialni obrambi. Zvezni organi so terjali, naj Slovenija te zakone prekliče. Na podlagi zakona o SLO in družbeni samozaščiti ter z vednostjo vseh treh predsednikov (predsedstva, skupščine in vlade) sta Janez Janša in Igor Bavčar kot sekretarja za obrambo in notranje zadeve organizirala t.i. manevrsko strukturo narodne zaščite. Oktobra 1990 so pripadniki JLA zasedli štab TO v Ljubljani. Njegov dotedanji poveljnik Ivan Hočevar je ostal lojalen JLA, zato ga je predsedstvo RS zamenjalo. Njegov naslednik je postal Janez Slapar.

Plebiscit o osamosvojitvi Slovenije

V Sloveniji je 23. decembra 1990 potekal plebiscit o osamosvojitvi Slovenije. Pred tem je Slovenija drugim republikam ponujala predlog konfederalne pogodbe, ki pa so jo vse (razen Hrvaške) zavrnile. Del političnih strank, še posebej Demos, je odnos do Jugoslavije zaostroval in zlasti tistim, ki so izšli iz bivših družbenopolitičnih organizacij, očital »jugoslovanarstvo«. V odnosu do Jugoslavije je bila kombinacija obeh držav produktivna: radikalnost novih strank je Jugoslavijo postavljala pred dejstvo, da se mora hitro spremeniti ali pa jo bo Slovenija zapustila. V strankarske spore je posegla Socialistična stranka Slovenije s predlogom za plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. Pobudo je nato prevzel Demos in 21. novembra je skupščina sprejela zakon o plebiscitu. Osnutek

zakona je izzval številne polemike, zlasti glede relativne ali absolutne večine, ki naj bi zagotavljala uspeh plebiscita. Končno so se stranke dogovorile za absolutno večino. Vprašanje na plebiscitnem lističu se je glasilo: »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?«. Plebiscit je bil 23. decembra, rezultati pa so bili uradno razglašeni 26. decembra. Glasovanja se je udeležilo 93,2 odstotkov volilnih upravičencev, od katerih je za samostojnost glasovalo 88,2 odstotkov. Po zakonu naj bi bila odločitev uresničena v šestih mesecih. Še pred plebiscitom je skupščina objavila tudi Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope, sprejela pa je tudi Izjavo o dobrih namerah (6. decembra 1990). Slovenska oblast je začela tudi diplomatsko akcijo, s katero je skušala drugim republikam in svetu pojasniti svoje motive pri osamosvajanju. Zagovarjala je tezo o združitvi in ne odcepitvi, v začetku 1991 je organizirala srečanja z vodstvi vseh republik, v katerih je predstavila bodočo ureditev medsebojnih odnosov. Srbske oblasti so januarja 1991 vdrle v jugoslovanski finančni sistem in si »sposodile« 1,4 milijarde dolarjev. Zvezno predsedstvo je na predlog JLA sprejelo sklep o razorožitvi paravojaških oddelkov, kamor so šteli tudi Teritorialno obrambo, ki je bila sicer del jugoslovanskih oboroženih sil. Temu se je Slovenija uprla in prevzela poveljevanje nad svojo Teritorialno obrambo. V začetku junija pa je zvezni premier Ante Marković slovenske poslance neuspešno prepričeval naj Slovenija le ostane v Jugoslaviji.

Razglasitev neodvisnosti in dogodki po njej.

Po stoletjih podrejanja in izkoriščanja drugih, smo končno dočakali ta dan, ki se je za zmeraj vpisal v zgodovino Slovencev kot najpomembnejši v zgodovini celotnega Slovenskega naroda. Osamosvojitve je Slovensko ljudstvo potrdilo z absolutno večino na referendumu 26.12.1990, s katerim se je jasno izrazila ljudska volja. Celotna tedanja politika je pozabila nasprotja in se združila ter postavila državni interes na prvo mesto. Na žalost je bilo obdobje osamosvojitve edinstveno glede enotnosti v politiki, ki se v današnjih dneh ne kaže več. Vendar se z odločitvijo Slovenskega naroda ni strinjala preostala Jugoslavija, zlasti Srbija in JLA. Tako je JLA že naslednji dan po osamosvojitvi poskusila s silo zatreti Slovenko željo po samostojnosti. S tem se je začela t.i. deset dnevna vojna, v kateri je Slovenska TO in Policija kljub številčni in tehnični premoči sovražnika popolnoma onemogočila in porazila. Vodstvo JLA se je na koncu moralo sprijazniti s porazom in navkljub resnim grožnjam in ultimatom moralo opustiti kampanjo v Sloveniji ter sestiti za pogajalsko mizo. Začela so se pogajanja na Brionih, ki so se končala z podpisom Brionske deklaracije. Po določenem prehodnem obdobju se je morala celotna JLA umakniti iz Slovenije in ta dan je zaznamoval konec Slovenskega boja za neodvisnost (sl.wikipedia.org).

1.1 PREDMET IN NAMEN NALOGE

Namen zaključne naloge je analizirati različne poglede, interpretacije in ocene dogodkov tik pred, med in tik po slovenski osamosvojitveni vojni. Proces združevanja od SFRJ je za Slovenijo pomenil projekt, za katerega ni mogel nihče zagotoviti, da bo zaključen po mirni poti. Nasprotno, bolj kot se je približeval dan uradne razglasitve samostojnosti, resnejše so bile grožnje, da bo zvezna država intervenirala z vojaško silo. Republiški sekretariat za ljudsko obrambo in pristojni organi Republike Slovenije so si od julija 1990 prizadevali, da bi dosegli služenje vojaškega roka nabornikov iz Slovenije v enotah JLA na ozemlju matične republike. Kljub mnogim razgovorom na različnih ravneh in kljub ustreznim pobudam slovenskih delegatov v Skupščini SFRJ predlogi niso bili sprejeti. Pristali so samo na povečanje deleža nabornikov, ki lahko služijo vojaški rok v matični republiki, s 15 na 20 odstotkov. Upoštevali niso niti tako preprostega predloga, kot je bila ponovna ustanovitev šole za rezervne oficirje v Ljubljani, ki je tam že bila in so jo pred leti ukinili. Zaradi navedenih razlogov je skupščina Republike Slovenije z ustavnim amandmajem, ustavnimi zakoni in sistemskim zakonom o vojaški dolžnosti sama uredila vojaško dolžnost. Po uporabi vojakov

– nabornikov v JLA za ukrepanje na območjih mednacionalnih spopadov je Skupščina Republike Slovenije sprejela sklep o moratoriju na služenje vojaškega roka v JLA. Zveznega zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti Skupščina Republike Slovenije ni ratificirala, zato v Sloveniji v skladu z amandmajem k Ustavi Republike Slovenije ni veljal in se ni smel uporabljati.

Cilj zaključne naloge je najprej na osnovi objav različnih avtorjev predstaviti dogajanje ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja. V drugem, praktičnem delu zaključne naloge, pa bom s pomočjo intervjujev poskušala ugotoviti kako so potekale priprave za prebeg in ali so Slovenske inštitucije prebežnikom pomagale.

S svojega vidika želim predlagati rešitve oziroma možnosti do katerih bom morda prišla tekom raziskave. Za izdelavo naloge z izbrano tematiko sem se odločila, ker mi je zanimiv potek osamosvajanja Slovenije in ker sem zaposlena v Slovenski vojski, sem se odločila podrobneje raziskati tudi nekatere aspekte prehoda nabornikov iz JNA v Slovensko vojsko in nastajanja Slovenske vojske kot nove inštitucije.

1.2 HIPOTEZE

Postavila sem naslednje hipoteze:

H1: Dostop do informacij in medijev je bil v času zaostrovanja leta 1991 slovenskim rekrutom in pripadnikom JLA omejen.

H2: Pri prebegu so slovenski pripadniki v JLA lahko računali samo na lastno srečo.

H3: Inštitucije v Republiki Sloveniji nabornikom pri prebegu niso pomagale, hkrati pa jim niso nudile zaščite niti po prebegu.

1.3 PREDSTAVITEV RAZISKAVE

V zaključni nalogi bom predstavila razpad SFRJ, naborništvo v JLA, zakonske podlage in zakonodajne spremembe, spreminjanje dimenzij, vpoklice zadnjih generacij nabornikov, začetke nove države - Republike Slovenije in kot nosilno temo intervjuje s prebežniki. Zanimajo me tako naborniki kot pripadniki JLA, ki so prebežali v letu 1991 in kaj vse jih je spremljajo.

Osnovna metoda, ki jo bom uporabila bo splošna raziskovalna metoda spoznavnega procesa, s pomočjo katere bom zbrala dejstva, podatki, informacije o dogajanju ob razpadu SFRJ. Za analitično gradivo svoje naloge sem izbrala knjigo Borisa M. Gombača Na drugi strani. V empiričnem delu naloge bom uporabila neeksperimentalno raziskovanje. Metoda zbiranja podatkov bo terenska študija, tehnika zbiranja podatkov pa intervju. Intervju bo prostovoljen in na željo intervjuvanca tudi anonimen.

Na podlagi metode deskripcije bom s postopkom enotnega opisovanja dejstev in procesov, brez znanstvenega razglasa in pojasnjevanja, proučila in analizirala kakšen je bil »Boj za vsakega Slovenskega vojaka«. Ker je metoda deskripcije splošno uporabna metoda v znanstveno raziskovalnem delu, bom s pomočjo uporabe te metode analizirala in pisno ocenila izbrano temo.

Na podlagi intervjujev s prebežniki bom s pridobljenimi odgovori oziroma rezultati na objektivni, podroben in popoln način ocenila in ali potrdila ali ovrgla na začetku postavljene hipoteze.

1.4 OMEJITVE RAZISKAVE

Pri raziskavi so se pojavile omejitve glede dostopa do informacij - kako priti do seznama, nabornikov »generacija 1990« in takratnih pripadnikov JLA. Brez pripravljenosti oseb, ki poznajo posameznike iz omenjene generacije in so mi pomagali priti do njih, bi težko pridobila intervjuje. Poleg tega vsi niso želeli sodelovati, medtem ko nekateri sogovorniki niso želeli biti imenovani. Pomoč je prišla predvsem s strani zdajšnjih pripadnikov SV, ki so takrat dezertirali. Ko sem iskala ustrezno literaturo, ki bi mi lahko bila v pomoč, sem naletela na težavo, ker ni veliko objavljenega na temo "prebežnikov". Tudi v knjižnici Ministrstva za obrambo nisem našla nič o omenjeni temi. V pomoč mi je bil tudi spletni forum Yugokronika, kjer si dopisujejo bivši vojaki JLA. V nalogi objavljam pričevanja vseh oseb, ki sem jih uspela najti oziroma so bili pripravljeni sodelovati v pogovoru. Pričevanja so potekala osebno in na podlagi vprašanj, ki sem jih posredovala preko elektronske pošte.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

V preteklosti je bilo v Sloveniji na področju poimenovanja in teoretičnih temeljev, med katere prav gotovo sodi tudi pojmovni aparat, že precej narejeno. Prav zato ne bo odveč, če k vsebini terminov pristopim nekoliko bolj analitično.

2.1 ZAKONSKE OSNOVE

Leta 1980 je bil sprejet zadnji Zakon o vojaški obveznosti, ki ga je sprejela Skupščina SFRJ na seji Zveznega zbora 26. Junija (Ur. list SFRJ št. 36/80, str. 1169–1182). Služenje vojaškega roka je še vedno trajalo 15 mesecev oziroma 12 mesecev za tiste, ki so bili edini hranitelji družine (22. člen). Drugi odstavek 25. člena je bil glede na prejšnji zakon spremenjen in se je glasil: »Nabornik, ki je vpisan na fakulteto oziroma na drugo visoko ali višjo šolo v SFRJ, se pošlje na služenje vojaškega roka v koledarskem letu, v katerem je končal šolo srednjega usmerjenega izobraževanja oziroma drugo srednjo šolo, če je dopolnil starost 18 let. Nabornik iz drugega odstavka tega člena se pošlje na služenje vojaškega roka v dveh delih, in sicer: na prvi del vojaškega roka, ki traja 12 mesecev, v mesecu oktobru po končani šoli za srednje izobraževanje, na drugi del vojaškega roka, ki traja tri mesece, pa po končani fakulteti oziroma drugi visoki ali višji šoli ali potem, ko mu preneha status študenta, vendar najpozneje do konca koledarskega leta, v katerem dopolni starost 24 let.« Torej je šlo za spremembo načina in poteka služenja vojaškega roka, ki ga je bilo mogoče odslužiti v dveh delih, a to le za tiste, ki so se vpisali na fakulteto ali višjo šolo. Leta 1983 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški obveznosti (Ur. list SFRJ št. 70/83, str. 1213–1215), ki je dopolnjeval 25. člen prejšnjega zakona. Določal je, da se je nabornika poslalo na služenje vojaškega roka v obdobju, določenem tako, da ta rok poteče do začetka pouka v naslednjem šolskem letu na fakulteti oziroma drugi visoki ali višji šoli, na katero je vpisan. Drugih sprememb v zvezi s trajanjem služenja vojaškega roka glede na prejšnji zakon ni bilo. Leta 1991 pa je že bil razglašen Zakon o vojaški dolžnosti, ki ga je sprejela Skupščina Republike Slovenije na seji Družbenopolitičnega zbora 18. aprila, na seji Zbora občin 18. aprila 1991, na seji Zbora združenega dela 18. aprila 1991 in na skupni seji 18. aprila 1991 (Ur. list RS št. 18/91, str. 735–745). Zakon je skladno z ustavnimi dopolnili, s katerimi je Slovenija prevzela nekatere pristojnosti v sistemu obrambe, drugače urejal služenje vojaškega roka v JLA za državljane SR Slovenije. Poleg vojaške dolžnosti je urejal tudi civilno službo. Uzakonjal je najkrajši vojaški rok (sedem mesecev) v Evropi in najkrajšo civilno službo z zelo liberalnim postopkom ugotavljanja pravice do ugovora vesti. Pred sprejetjem zakona se je spomladi 1990 ob posameznih smrtnih primerih mladih vojakov v JLA razvnela razprava o upravičenosti pošiljanja vojakov v vojsko zunaj Slovenije. Politične organizacije so v svojih programih zahtevale izključno pristojnost Slovenije pri obrambi slovenskega ozemlja in to, da so slovenski naborniki služili vojaški rok v Sloveniji. Zahteve po služenju vojaškega roka slovenskih nabornikov v Sloveniji so pomenile zahtevo po oblikovanju slovenske vojske (Janša, 1992, str. 35). Marca 1990 je Skupščina SR Slovenije na zasedanju na podlagi amandmajev X, XLVI in LXII k Ustavi SR Slovenije sprejela sklep, da se ne uporabljajo tiste določbe Zakona o vojaški obveznosti (Ur. list SFRJ št. 64/85, 26/89 in 29/89), po katerih služijo državljani Slovenije vojaški rok zunaj ozemlja Slovenije. Pristojni državni organi niso smeli nobenemu naborniku, državljanu Slovenije, vročiti poziva za služenje vojaškega roka zunaj Slovenije (Janša, 1992, str. 36). S tem se je za slovenske nabornike končalo služenje vojaškega roka v JLA.

2.2 NABOR – REKRUTACIJA, VPOKLIC, SLUŽENJE VOJAŠKEGA ROKA IN PREVEDBA V REZERVNO SESTAVO

Nabor (rekrutacija) je bila celota ukrepov in postopkov, s katerimi so določali moštvo, ki bo kontinuirano popolnjevalo oborožene sile, ga razvrščali po zvrsteh, rodovih, službah in specialnostih ter ga napotili v enote in ustanove ali učne centre. V širšem smislu je nabor vsakršno popolnjevanje oboroženih sil z moštvom, ne glede na to, kako se izvaja in katero moštvo zajema. Tako razumljen nabor je lahko obvezen, predpisan z ustreznimi zakonskimi predpisi ali prostovoljen, ko moštvo v oborožene sile vstopa na osnovi pogodbe in za plačilo (Vojna enciklopedija, (8), 1974, str. 108). Ob tem moram opozoriti, da v omenjenem kontekstu izraza nabornik in vojaški obveznik nikakor nista sinonima, besedna zveza naborniške oborožene sile pa je povsem nesmiselna. Naborna obveznost je pomenila dolžnost, da se je nabornik odzval splošnemu ali posamičnemu vpoklicu na nabor, da je izvrševal predpise in ukaze vojaških organov v zvezi z naborem in nastopil služenje vojaškega roka. Nastala je v začetku leta, v katerem je državljan dopolnil starost, ki je bila predpisana z zakonom, in je trajala, dokler nabornik ni nastopil s služenjem vojaškega roka, dokler ni dopolnil določene starosti ali če je bil spoznan za nesposobnega za vojaško službo ali je izgubil državljanstvo. O osebah, ki so bile zavezane naborni obveznosti, so vojaški teritorialni organi – vojaški odseki – oddelki za ljudsko obrambo, vodili posebne evidence (evidenca nabornikov). V evidenco nabornikov so bili vpisani vsi moški državljanji, ki so v tistem letu dopolnili z zakonom določeno starost. Nabor so opravili na podlagi podatkov iz evidence nabornikov po splošnem pozivu na nabor, ki ga je izdal organ za nabor. Nabor je opravila naborna komisija vojaškega organa v sodelovanju z občinskimi organi. Na naboru so ugotavljali sposobnost obveznikov za služenje vojaškega roka, določili so jim trajanje vojaškega roka in rod oziroma službo, v kateri bodo služili vojaški rok. Naborno komisijo so sestavljale določene vojaške in civilne osebe. Od 59 vojaških oseb je en član komisije moral biti zdravnik. Od civilnih oseb je bil en član komisije iz občinskega ljudskega odbora – sekretariata oziroma oddelka za ljudsko obrambo. Predsednik komisije je moral biti vojaška oseba. Na podlagi pregleda je naborna komisija obveznika nabornika spoznala za: »sposobnega za vojaško službo«, za »omejeno sposobnega za vojaško službo«, za »začasno nesposobnega za vojaško službo« ali za »nesposobnega za vojaško službo«. Obveznik nabornik je z nastopom služenja vojaškega roka postal vojak in se je od tega dne dalje štelo, da služi vojaški rok. Služenje vojaškega roka v oboroženih silah Jugoslavije je temeljilo na splošni vojaški obveznosti, v katero je bil vključen velik delež letnega nabornega kontingenta, po navadi od 80 do 92 odstotkov. Vojaški rok je moral odslužiti vsakdo od fantov, ki so bili ocenjeni kot sposobni ali omejeno sposobni za vojaško službo. Zaradi tega je bil odstotek nekarierističnega, začasnega osebja v oboroženih silah zelo visok, dosegal je od 70 do 90 odstotkov. Vpoklic na služenje vojaškega roka je izdal minister za ljudsko obrambo, običajno dvakrat letno. Način služenja vojaškega roka je potekal v dveh delih. V prvem delu so se vojaki usposabljali v individualnih spretnostih in veščinah v učnih enotah, drugi del vojaškega roka pa so odslužili v bojnih enotah, kjer so se usposabljali za izvajanje namenskih bojnih nalog v oddelkih, vodih, četah, bataljonih in višjih bojnih formacijah. Obveznost služiti v rezervni sestavi je za moške nastala od dneva odpustitve s služenja vojaškega roka oziroma od dneva, ko je bila obveznost služiti vojaški rok urejena drugače, in je trajala do konca koledarskega leta, v katerem je oseba dopolnila z zakonom predpisano starost. Obveznost služiti v rezervni sestavi za ženske je nastala v začetku koledarskega leta, v katerem so dopolnile z zakonom predpisano starost, in je trajala do konca koledarskega leta, v katerem so dopolnile z zakonom predpisano starost. Obveznost služiti v rezervnem sestavu oboroženih sil za moške se je izvrševala z udeležbo obveznikov na vojaških vajah, tečajih in drugih oblikah vojaškega usposabljanja ter z izvrševanjem drugih dolžnosti, predpisanih z zakonom, v vojni ali ob neposredni vojni nevarnosti. Osebe so lahko imele vojni raspored tudi v policiji in zunaj oboroženih sil (po Zbirka zakona o jugoslavenskoj narodnoj armiji, 1955, str. 38–68; Komentar zakona o vojni obavezi, 1990, str. 11–70).

2.3 OBOROŽENE SILE, VOJSKA, VOJAŠKA ORGANIZACIJA, POPOLNJEVANJE OBOROŽENIH SIL, VOJAŠKA OBVEZNOST, VOJAK, VOJAŠKI ROK, DEZERTERSTVO

Omenjene termine pogosto uporabljajo kot sinonime, kar pa zaradi nekaterih njihovih vsebinskih posebnosti s strokovnega in posebej znanstvenega zornega kota ni dopustno.

Oborožene sile so specializirana oborožena organizacija države, ki je pripravljena in organizirana za vodenje oboroženega boja. Do sredine 19. stoletja so oborožene sile po navadi poimenovali s terminom armada. Kot imanentni del državne organizacije so oborožene sile glavni inštrument za varovanje neodvisnosti in teritorialne celovitosti države, obstoječega političnega in ekonomskega sistema oziroma za izvajanje državne politike v vojni. V največjem številu držav so oborožene sile sestavljene iz operativnega dela in teritorialnih sil. Po navadi so oborožene sile razdeljene na tri zvrsti: kopensko vojsko (KoV), vojaško (vojno) mornarico (VM) in vojaško (vojno) letalstvo (VL). V nasprotju z vojaško terminologijo je pojem oborožene sile v mednarodnem vojnem pravu nekoliko širši. Po mednarodnem vojnem pravu oborožene sile zajemajo tako kopenske, mornariške in letalske vojaške sile kot tudi vse druge oborožene formacije – policijske enote, enote teritorialne obrambe, enote tovarniške zaščite, nacionalne straže, nacionalne garde in razne prostovoljne oborožene formacije, ki imajo v skladu z notranjimi predpisi države zunanje oznake, ne glede na svojo velikost in specialnost (po Vojna enciklopedija (6), 1974, str. 448–449); Sociološki leksikon, 1982, str. 430). Za del oboroženih sil štejemo tudi enote organiziranih odporiških gibanj, ki so ena od strani v vojni, ne glede na to, na katerem ozemlju delujejo, vendar pod pogojem, da so vojaško organizirane, da pripadniki nosijo oznake za razpoznavanje, da odkrito nosijo orožje in da v vojaških akcijah upoštevajo pravila vojnega prava (Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda (6), 1979, str. 220). Termin oborožene sile se nanaša na organizirane skupine, ki so vpletene v upravljano uporabo oboroženega nasilja, za kar je potrebna učinkovita organizacija z značilnostmi birokratske organizacije (International Military and Defense Encyklopedia, 1993, str. 190). Oborožene sile so celotne vojaške sile države ali skupine držav (Dictionary of Military Terms, 1986, str. 13). V nekaterih poglavjih zaključne naloge bom uporabila pojmovno zvezo oborožene sile Jugoslavije kot sinonim za pojmovno zvezo oborožene sile SFRJ (FLRJ).

Vojska je naziv za kopenski del oboroženih sil, pogosto pa tudi za celotne oborožene sile (Vojna enciklopedija (1), 1974, str. 215). Nekoliko obsežnejša in natančnejša opredelitev vsebine termina vojska je naslednja: vojska je običajni naziv za vojaško silo določene države ali zveze držav (vojaški blok, pakt). Ta naziv je bil v omenjenem smislu v uporabi do 20. stoletja, to je tako dolgo, dokler je bila vojaška sila sestavljena predvsem iz pehote, konjenice, artilerije, inženirstva in ustreznih mornariških sil. Take sile (razen mornariških) danes v večini držav poimenujejo s terminom kopenska vojska (KoV). Pozneje, še posebej po prvi svetovni vojni, ko se je vojaška sila po obsegu, organizaciji in materialno-tehničnih sredstvih znatno razširila in ko so njene aktivnosti vse bolj zajemale tudi morska in zračna prostranstva, se je vse bolj spreminjal tudi naziv. Sinonimi za operativne oborožene sile naj bi bili tudi redna vojska, regularna armada, stalna vojska, vojaška sila oziroma vojska v naziv oborožene sile, čeprav sta se vzporedno ohranjala in uporabljala tudi naziva vojska in armada (Opća enciklopedija leksikografskog zavoda (8), 1979, str. 569).

Vojaška organizacija je izraz, ki je po vsebinskem obsegu zelo širok. Z njim označujemo tako regularne ali neregularne vojaške organizacije in stalne armade kot kadrovska armada (Vojna enciklopedija (6), 1974, str. 448). Vendar to ni povsem res. Pojem armada so na prehodu iz srednjega v novi vek najprej uporabljali v mornarici, kjer so z njim poimenovali večjo skupino bojnih ladij (armata, armada), pozneje pa so ga začeli uporabljati tudi v kopenski vojski tudi prostovoljne in pomožne formacije (Vojna enciklopedija (1), 1974, str. 215). Za tiste institucije in organizacije, ki so v službi države, uporabljamo izključno po vsebini ožji termin oborožene službe (International Military and Defense Encyklopedia, 1993, str. 188). Omenjena opredelitev je zelo nejasna, hkrati pa uvaja še nov termin oborožene

službe (armed services), kar le še dodatno zaplete terminološko zmedo. Zato je rešitev predlog, da omenjeni termin uporabljamo le takrat, kadar bomo želeli poudariti hierarhičnost in z njo povezane pojave (odgovornost, podrejenost in nadrejenost itd.) ter druge birokratske značilnosti oboroženih sil.

Popolnjevanje oboroženih sil ni omejeno samo na popolnjevanje z vojaki. Termin popolnjevanje oboroženih sil se pogosto napačno uporablja, ko se z njim označuje samo zagotavljanje moštva za oborožene sile. Njegov pomen je v resnici veliko širši, saj označuje celoto »ukrepov in postopkov, ki oboroženim silam zagotavljajo načrtovane kontingente moštva, živine in materialnih sredstev v miru in vojni« (Vojna enciklopedija (7), 1974, str. 172). Popolnjevanje pomeni dodeljevanje posameznikov, enot, kosov opreme, skupine posameznikov, skupine enot ali opreme bojni enoti z namenom doseči ali zagotoviti njene predpisane moči, potem ko je utrpela izgube v osebju ali opremi (Dictionary of Military Terms, 1986, str. 186). Vsekakor je popolnjevanje oboroženih sil z moštvom temeljnega pomena, saj zagotavlja sredstva za nadaljnji obstoj vojaške organizacije (International Military and Defense Encyclopedia, 1993, str. 192). Na strateški ravni gre torej za časovno, prostorsko in predmetno neomejeno dejavnost, katere cilj je oboroženim silam zagotoviti vse potrebno (moštvo, bojna sredstva, opremo, sanitetna sredstva, hrano...) za izvajanje njihovih funkcij in nalog. Popolnjevanje oboroženih sil ločimo glede na čas, prostor in vire (Vojna enciklopedija (7), 1974, str. 172).

Glede na čas ločimo dve vrsti popolnjevanja oboroženih sil:

- popolnjevanje v miru
- popolnjevanje v vojni.

Glede na prostor ločimo tri vrste popolnjevanja oboroženih sil:

- teritorialno, če ga izvajamo z viri, ki se nahajajo na območju, kjer je trenutno vojaška enota ali ustanova,
- eksteritorialno, če ga izvajamo z viri, ki prihajajo z drugih območij
- kombinirano, če uporabljamo oba prej opisana načina.

Glede na vire ločimo dve vrsti popolnjevanja oboroženih sil:

- z lastnimi viri
- s tujimi viri, če uporabljamo npr. najemnike, vire zaveznikov, vire z okupiranih območij, zaplenjene vire ...

Vojaška obveznost je z zakonom urejena dolžnost državljanov, da določen čas izvajajo določene obveznosti v oboroženih silah (izvajajo vojaško službo) in so v primeru mobilizacije, vojaških vaj ali kakšne druge potrebe na razpolago za vključitev v oborožene sile. Sestavljena je iz (1) naborne obveznosti, (2) obveznosti služenja vojaškega roka in (3) obveznosti služenja v rezervnih sestavih oboroženih sil. Vojaška obveznost je eden od načinov popolnjevanja oboroženih sil z vojaki v miru in vojni in je pomemben dejavnik, ki vpliva na borbena pripravljenost. Njene značilnosti in čas trajanja pogojujejo družbenopolitična ureditev države, njene ekonomske možnosti, uporabljeni sistem vojaške organiziranosti, tradicija, sistem popolnjevanja, geografski, demografski in drugi dejavniki. Praviloma je vojaška obveznost splošna za vse državljane (Vojna enciklopedija (10), 1974, str. 563). Vojaška obveznost je sistem obveznega vpoklica civilistov v oborožene sile. Sprejem in uporaba koncepta vojaške obveznosti sta tesno povezana z vojaškimi, političnimi, ekonomskimi, demografskimi in filozofskimi vidiki. Povezana je s koncepti nacionalizma, egalitarizma in državljana vojaka (International Military and Defense Encyclopedia, 1993, str 640). Vojaška obveznost predstavlja neprostovoljni nabor določenih delov populacije z namenom vključiti jih v nacionalne oborožene sile (Dictionary of Military Terms, 1986, str 59).

Vojak je vojaški obveznik na služenju vojaškega roka, udeleženec na vojaški vaji ali v primeru mobilizacije (Vojna enciklopedija (10), 1975, str. 578). Vojak je bil vojaški obveznik na služenju vojaškega roka v JLA. Vojak je tudi splošni izraz za vojaško osebo v stalni in rezervni sestavi. S pojmom vojak se razume tudi mornar v času služenja vojaškega roka (po

Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda (8), 1982, str. 568, Vojni leksikon, 1981, str. 693–694).

Vojaški rok je čas, ki je v državah s splošno vojaško obveznostjo določen, da ga vsak zdrav državljan porabi za služenje vojaščine. To je čas, ki ga je sposoben državljan SFRJ obvezno prebil v aktivni sestavi JLA (Vojni leksikon, 1981, str. 693).

Dezerterstvo je samovoljno neizpolnjevanje oziroma prekinitve dolžnosti služenja v vojski z namenom, da se vojaški službi izogne trajno ali za dalj časa. Imenuje se tudi pobeg (Vojna enciklopedija, 1974, zv. 2).

3 PREGLED POLITIČNIH RAZMER V JUGOSLAVIJI KONEC OSEMDESETIH LET 20. STOLETJA

3.1. RAZPADANJE AVNOJSKE JUGOSLAVIJE

Potem, ko je bila Federativna ljudska republika Jugoslavija (FLRJ) preimenovana v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (SFRJ), je socialistična Jugoslavija v začetku sedemdesetih let, doživela prvo resno krizo. Republiške elite v Sloveniji, na Hrvaškem in tudi v Srbiji so postavile zahteve po bolj samostojnem položaju republik s spremenjenim delovanjem gospodarstva, pospešenim razvojem bančništva in storitvenih dejavnosti. Temu so nasprotovali zagovorniki centralistične notranje politike, ki so pričeli kopičiti oblast v svojih rokah, med njimi pa so bili najbolj vidni visoki armadni oficirji. Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je imela zaradi avtonomnosti pri svojem delovanju veliko moč v jugoslovanskem političnem življenju, večjo kot v drugih evropskih socialističnih državah in ji je režim zato pripisoval odločilni pomen pri ohranjanju dosežkov revolucije. S takšnimi pričakovanji so oblasti ponovno začele krepiti Službo državne varnosti (SDV), ki je delovala po tradicijah OZNE in UDBE (iskali so notranjega sovražnika). Ti akterji (politiki, SDV in vojaški vrh) so v sedemdesetih letih ustvarili pritisk in zahtevali od Tita, naj zruši liberalne voditelje v posameznih republikah (Stane Kavčič). Z odstranitvijo najbolj liberalnih politikov z vodstvenih pozicij je državno vodstvo preprečilo uresničitev njihovih hotenj, da bi republike dobile večjo samostojnost pri odločanju in razpolaganju z rezultati dela. Po spremembi ustave leta 1974 so centralistični politiki, armadni vrh in »srbska inteligenca« imeli jugoslovansko ureditev za slovenski konstrukt, ki naj bi jih vodil k uresničevanju samostojne slovenske države, zato so se kmalu po njenem sprejetju pojavile težnje po ponovni spremembi ustave. Vendar vse to ni dalo pravih rezultatov. Gospodarske težave so naraščale, med republikami so nastajale vse večje razlike, zato so bile nezadovoljne z delovanjem federacije in so se, iščoč vzroke, medsebojno obtoževale. V gospodarstvu so pričeli najemati visoke kredite in Jugoslavija je postajala vse bolj zadolžena. Slovenija je bila kljub temu še v prednosti pred ostalimi republikami zaradi večje razvitosti in zaradi ustvarjenega večjega družbenega produkta. Toda tudi v Sloveniji se je večala brezposelnost, kmetijstvo je bilo slabo organizirano in je proizvajalo predrage izdelke, tako da niso bili konkurenčni na evropskem trgu. Po smrti ideologov revolucije in socialistične izgradnje (Tito, Kardelj, Bakarić), ki so s partijsko politiko obvladovali položaj v Jugoslaviji, so se razmere znatno poslabšale. Politične razlike so se kazale kot nacionalni konflikti. Najprej so se mednacionalni konflikti pokazali na Kosovu med Srbi in Albanci. Centralistične sile, za katerimi je stala Srbija pa tudi Črna gora, Bosna in Hercegovina ter Makedonija, so predlagale pospeševanje kulturne integracije utemeljene s parolo bratstva in enotnosti ter socialistične solidarnosti delavskega razreda. Predlagale so večjo poenotenost šolstva v vsej državi ter skupna šolska jedra s čim več srbohrvaškega jezika. Te sile so predlagale tudi spremembo ustave iz leta 1974 s tendenco omejitve suverenih pravic narodov in republik, zlasti pa pravic dveh avtonomnih pokrajin republike Srbije. V srbskih medijih je bil objavljen memorandum Srbske akademije znanosti in umetnosti, ki so ga sestavili pristaši srbskega nacionalizma. Velikosrbskim težnjam so se v Sloveniji prvi uprli slovenski slavisti in Društvo slovenskih pisateljev. Tej problematiki so posvetili 57. številko Nove revije, ki je izšla pod naslovom »Prispevki za slovenski narodni program« (po Prunk, 1992, str. 410). V tej reviji so prvič javno spregovorili o potrebi samostojne slovenske države, ki bo organizirana po demokratičnih in ne po ideoloških principih. Zveza komunistov Slovenije (ZKS) in drugi politični subjekti se niso popolnoma strinjali z njihovimi zahtevami, njihova stališča pa niso bila popolnoma odklonilna. (Prunk, 1992, str. 414) Zaradi tega so iz drugih delov države prihajale kritike, da podpirajo stališča ZSMS in intelektualcev, ki so bili združeni v Društvu slovenskih pisateljev. Ob razpravah o položaju slovenskega naroda v skupni državi in ob krepitvi centralizma v federaciji je rasla vloga JLA. Postavili so se za edinega varuha državne integritete in vladajočega sistema ter s tem odkrito posegli v dogajanja. Vojaški svet je 25. marca 1988 ocenil, da v Sloveniji poteka

protirevolucija, pri kateri naj bi po njihovem sodelovali tudi legalno izvoljeni predstavniki političnega vodstva Republike Slovenije. V revijah Mladina, Katedra, Teleksu in Novi reviji je bilo vse več kritik na delovanje JLA, zato je bilo nekaj števil pred izdajo zaplenjenih. Nekatere so lahko izšle šele po strogi cenzuri, usmerjeni iz vrst službe državne varnosti (SDV). Avtorji člankov (Franci Zavrl, Ali Žerdin, Janez Janša in Marija Vilfan) so pisali o višini zveznega obrambnega proračuna, politiki osebnih dohodkov v JLA, politiki proizvodnje in nabave orožja, izvozu orožja, predvsem na Bližnji Vzhod in Etiopijo, vprašanju nacionalnega sestava oficirskega zbora, vprašanju nacionalno-homogenih enot v JLA, ravnanju z oporečniki, uporabi nesrbohrvaških jezikov narodov Jugoslavije v JLA, delovanju varnostne službe JLA, pristojnosti vojaških pravosodnih organov in varnostnih organov nad civilisti, uporabi vojaških obveznikov za zidavo vil visokim generalom, več primerih samomorov slovenskih fantov v JLA, ustrezni ustavni vlogi JLA, političnih izjavah, ki jih dajejo visoki vojaški voditelji in celo možnosti vojaškega udara v Jugoslaviji. Armadni vrh je slovenskemu vodstvu ponudil pomoč svojih služb pri vzpostavljanju normalnega stanja, vendar le-ti niso pristali na njihovo ukrepanje. Armada ni dobila želene in pričakovane podpore, zato je pričela ukrepati po svoje. V vojašnicah JLA so prepovedali branje slovenskega tiska, posebej bogokletno je bilo branje tednika Mladina (Repe, 2002, str. 203).

3.2. OBDOBJE PREBUJANJA

Naraščajoči pritisk jugoslovanskega vodstva in JLA na Slovenijo je še bolj okrepil oporečništvo, vrhunec pa je dosegel maja 1988, ko je SDV na zahtevo JLA pripravila dva novinarja tednika Mladina (Janeza Janšo in Davida Tasiča) ter podčastnika JLA (Ivana Borštnerja). Franci Zavrl se je aretaciji izognil tako, da se je zatekel v bolnico. Postopek zoper četverico je potekal pred vojaškim sodiščem, kjer je proces potekal v hrvaškem jeziku, medtem ko obtoženci niso smeli imeti civilnega zagovornika. Med Slovenci je proces povzročil veliko razburjenja in odkritega nasprotovanja ukrepom JLA, vodstvo Slovenije pa se je sprva nekako potuhnilo in se ni javno vključilo v dogajanje. Kot odgovor na aretacijo in proces JBTZ je bil ustanovljen Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je mobiliziral velik del civilne družbe. Opozarjal je na kršitev človekovih pravic in na problem slovenske suverenosti. Ti dogodki so močno pospešili nastajanje opozicijskih političnih strank. Novo nastale politične stranke so opozarjale na spremembe ustave SFRJ, ki so resno ogrožale ustavni položaj Republike Slovenije in povečevale centralizacijo Jugoslavije (Repe, 2002 str. 172). Pojava opozicijskih strank in njihovo stališče do ustavnih sprememb so v Jugoslaviji povečale odkrito nerazpoloženje proti Sloveniji. Največje nasprotovanje je prihajalo iz Srbije, ki je s svojimi dejanji že razveljavila obstoječo zvezno ustavo s tem, ko je odpravila avtonomijo Vojvodine in Kosova. Zaradi tega je pričelo v rudniku v Starem Trgu na Kosovu stavkati okoli 1300 rudarjev, zaradi česar so srbske oblasti za umiritev razmer na tem območju razglasile izredno stanje. V podporo stavkajočim rudarjem v Starem Trgu na Kosovu so na predlog Odbora za človekove pravice politične organizacije in opozicijske skupine organizirale zborovanje v Cankarjevem domu v Ljubljani. To je sprožilo nov val ogorčenja v večini republik SFRJ, še posebej v Srbiji, kjer so zaradi tega organizirali »mitinge resnice« in s tem še povečali nasprotja v državi. Srbija je zaradi odkritega nasprotovanja Slovencev in zborovanja v Cankarjevem domu prekinila gospodarske in politične odnose s Slovenijo. Ob teh dogajanjih so opozicijske skupine in pozicija dosegle politični konsenz in ustanovile Koordinacijski odbor organizatorjev zbora v Cankarjevem domu. Že na prvem skupnem sestanku tega odbora so razpravljali in predlagali izdelavo skupnega slovenskega političnega programa. Po dvomesečnem usklajevanju je Koordinacijski odbor predlagal deklaracijo, ki sta jo napisala Dimitrij Rupel in France Bučar, vendar jo je RK SZDL zavrnil. Na protestnem zborovanju zaradi odhoda Janeza Janše na prestajanje kazni, maja 1989, je bil dokument javno predstavljen kot Majniška deklaracija. Zaradi nasprotovanja SZDL in ZK je bila kasneje preoblikovana in junija 1989 sprejeta kot Temeljna listina, ki je bila manj radikalna in je še ponujala rešitve v okviru jugoslovanske federacije (Repe, 2002, str. 115). V jeseni se je Koordinacijski odbor preimenoval v Okroglo mizo politični subjektov na

Slovenskem, kjer pa opozicijske skupine niso bile zadovoljne s svojo vlogo v primerjavi s pozicijo in so izstopile. Decembra 1989 so Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije in krščanski demokrati ustanovili skupno predvolilno koalicijo imenovano Demos (Demokratična opozicija Slovenije). Januarja 1990 so se vse politične skupine (tudi pozicijske DPO) preoblikovale v politične stranke in se tako oblikovane pripravljale na volitve (Repe, 2002, str. 119). Vzporedno s temi dogodki, je v Sloveniji potekala javna razprava o načrtu amandmajev k slovenski ustavi, ki je bila zaključena konec julija 1989. S temi amandmaji si je Slovenija zagotovila pravico do suverenosti nad svojim bogastvom in lastnim poveljevanjem svojim oboroženim silam v miru (Prunk, 1992, str. 418). Objava delovnega gradiva ustavnih amandmajev v časopisu Borba je sprožila plaz kritik in nasprotovanj jugoslovanskih oblasti. Zvezno vodstvo in CK ZKJ je poskušal ustavit proces spreminjanja, vendar so člani CK ZKS zavrnil njihove zahteve in 27. septembra 1989 v slovenski skupščini amandmaje sprejeli.

3.3. URESNIČEVANJE IDEJE O LASTNI VOJSKI

Slovenske nacionalne in državne emancipacije ter osamosvojitve zagotovo ne bi bilo brez ustreznih ukrepov tudi na vojaškem področju. V sklopu vprašanj slovenske suverenosti dolgo časa ni prišlo do potrebnega sozvočja med slovensko politično in vojaško mislijo. V Sloveniji je v glavnem obstajal pozitiven odnos do jugoslovanskih oboroženih sil. To pa ne pomeni, da se JLA v začetku osemdesetih let ni znašla pod ostrim udarom "civilne družbe". Vojaške strukture so pokazale nesposobnost in nepripravljenost, da bi se prilagodile spremenjeni družbeni klimi, odmiku od jugoslovanske inačice socializma, čedalje večji pluralizaciji in demokratizaciji v političnem življenju po Titovi smrti. Zato ne preseneča, da se je vojaški vrh v sredini osemdesetih let obrnil k vrstam konzervativnih in centralistično usmerjenih jugoslovanskih civilnih politikov. Le-ta premik je omogočil začetek boja za JLA. Velja omeniti, da slovenski vrh v boju za primat nad JLA ni sodeloval, hotel pa je ohraniti vpliv na TO, zato je pozorno začel spremljati dogajanja v zvezi s teritorialno komponento oboroženih sil. Do pravega sozvočja slovenske vojaške in politične misli je prišlo v izjavi DEMOS-a (Demokratične opozicije Slovenije) marca 1990, ko so se na osnovi predloga stališč Janeza Janše (osnova zanje je bil njegov prispevek v 95. številki Nove revije) zelo hitro opredelili do vojaškega vprašanja. Sledila je bliskovita reakcija JLA, ki je med zasedanjem slovenske skupščine 17. maja 1990, ko so delegati potrjevali novo vlado, pričela z realizacijo ukaza, ki je pomenil razorožitev TO. Z odločitvijo o razorožitvi TO Slovenije s strani JLA (ukaz poveljnika RŠTO generala Ivana Hočevarja z dne 15. maja 1990) se je pričela najostrejša faza boja za slovensko TO do takrat (Janša, 1992, str. 49). V tem času je iz spontanega odpora proti nezakonitemu pobiranju orožja zrasla ena najbolje organiziranih akcij na Slovenskem. To je bilo prikrito vzpostavljanje »Manevrske strukture Narodne zaščite«. S tem so Janez Janša, republiški sekretar za LO, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, Vinko Beznik, poveljnik posebne enote milice v Sloveniji in Tone Krkovič (kasneje je bil imenovan za načelnika Manevrske strukture Narodne zaščite – MSNZ) začeli z oblikovanjem vzporedne organizacije (poleg TO) za obrambo Slovenije. Načelniki v pokrajinah so za vsako občino izbrali občinske načelnike in v nekaj tednih je bila organizacijsko prepredena vsa Slovenija. V MSNZ so bili vključeni starešine in pripadniki štabov ter enot TO, pripadniki organov za notranje zadeve, ter posamezniki, ki so delovali na področju obrambnih priprav. Pristopi k oblikovanju so bili različni. Ponekod se je pripravljala skrivoma izven štabov TO, ponekod pa je bila struktura prilagojena razmeram in je bila pod organizacijskem in kadrovskim okriljem TO. Rezultat tega dejanja je bila oborožena formacija z okoli 20.000 ljudmi (vključujoč pripadnike posebnih enot milice). Zakonsko podlago za delovanje je MSNZ dobila v Zakonu o obrambi in zaščiti in se je oblikovala v okviru Sekretariata za notranje zadeve. MSNZ je bila pripravljena zavarovati ukrepe in odločitve nastajajoče slovenske države, ki jo je takrat najbolj ogrožala JLA. Hkrati pa je bila MSNZ sredstvo, preko katerega so republiški organi in predsedstvo republike dejansko vodili TO Slovenije in ji poveljevali (Slapar, 1999, str. 65).

3.3.1 Teritorialna obramba

V Sloveniji je bil glavni štab TO ustanovljen 20. novembra 1968. V začetku je bilo poveljstvo skoraj izključno v rokah slovenskih častnikov, po letu 1974 pa je vse več vodilnih položajev v TO prešlo v roke srbskih častnikov JLA. Razlog za to je bilo vse večje nezaupanje v TO s strani srbskih politikov, ki so se bali demokratičnih gibanj v nekaterih republikah. V letu 1990 je Slovenija ustanovila nov štab TO, ki je postal predhodnik poveljstva SV. Sprejete so bile nove insignije, maja 1991 pa sta bila odprta prva učna centra za usposabljanje vojaških obveznikov na Igu pri Ljubljani in v Pekrah pri Mariboru. 2. junija istega leta je prisegla prva generacija slovenskih vojakov.

Poveljevalni jezik v TO je bil slovenski, sama TO pa je bila organizirana v obliki odredov kot pomožna udarna sila JLA. Po letu 1990 je bila TO organizirana kot samostojna vojska, kar se je dokončno oblikovalo v mesecih pred osamosvojitvijo v skladu z ustavo RS, ki je bila sprejeta že leta 1990 (sl.wikipedia.org).

3.4 ZAČETKI DELOVANJA SLOVENSKE VOJSKE

Začetki delovanja Slovenske vojske v samostojni Sloveniji segajo v leto 1991, ko so 15. maja v takratni Teritorialni obrambi (TO) začeli obvezno služenje vojaškega roka prvi slovenski naborniki v dveh učnih centrih. V 710. učnem centru v Pekrah pri Mariboru je bilo 120 nabornikov, v 510. učnem centru na Igu pri Ljubljani pa 180. Usposabljanje v Pekrah je od začetka ogrožala takratna JLA s stopnjevanjem pritiskov, s silo pa ga je poskušala prekiniti v četrtek, 23. maja 1991, ko je prišlo do incidenta med TO in JLA. Teritorialci so v bližini centra zajeli dva vojaška izvidnika JLA in ju kmalu zatem izpustili. Kljub temu je JLA s tanki obkolila učni center in zahtevala izročitev enote, ki je zajela izvidnika. Pred tem je JLA večkrat zahtevala zaprtje obeh učnih centrov TO, v Pekrah in na Igu pri Ljubljani, ter izročitev nabornih evidenc. Ker slovenske oblasti tega niso hotele storiti, je JLA v mariborske vojašnice poslala več posebnih oddelkov z oklepnimi vozili, v bližino Pekar pa je začela pošiljati izvidnike. TO je zato vpoklicala dve protidiverzantski četi, ki sta oba centra zavarovali. Med pogajanja predstavnikov mariborskih mestnih oblasti in JLA, ki so 24. maja potekali pri tedanji mariborski županiji Magdaleni Tovornik, je JLA ugrabila načelnika štaba mariborske TO Vladimirja Miloševića in stotnika Milka Ozmeča. V štajerski prestolnici so zato vsem objektom JLA, razen medicinskim ustanovam, izključili telefon in elektriko. Naslednji dan, 25. maja popoldne, je JLA Miloševića in Ozmeča izpustila, vojašnice pa so ponovno dobile elektriko. Ob tem pa je v Ljubljanski ulici v Mariboru vojaški transporter med demonstracijami prebivalcev pred vojašnico do smrti povozil Mariborčana Josefa Šimčika. Kot so sporočili z ministrstva za obrambo, je to bil čas napetosti, strahu in odločnosti. Pripadniki TO niso dovolili pripadnikom takratne JLA, da bi prekinili nekaj, kar se je komaj začelo in nadaljevalo s prvo prisego slovenskih nabornikov 2. junija 1991 v obeh takratnih učnih centrih. Tik pred začetkom vojne za samostojno Slovenijo sta se učna centra z ukazom o izvajanju operacije Val, ki je pomenila premestitev, preselila v Kočevje, kjer se je usposabljanje nabornikov nadaljevalo. Prve dni julija 1991 so dobili nalogo o premiku enot in razporeditvi na slovensko-hrvaško mejo, že naslednji dan pa so se ponovno premaknili na drugo lokacijo, kjer so nadaljevali redno usposabljanje. 710. učni center se je preselil v Bele Vode nad Šoštanjem. Šele 10. in 11. julija so lahko nabornike prvič po vojnih dogodkih v Sloveniji v Belih Vodah obiskali svojci, 12. julija pa so se naborniki skupaj z zaposlenimi vrnili v učna centra. Usposabljanje prve generacije slovenskih nabornikov se je uspešno končalo 16. novembra 1991, so ob obletnici pekrskih dogodkov še zapisali na ministrstvu za obrambo (www.google.si).

3.4.1 Statistični podatki po končani vojni

Vojna je, po do sedaj znanih podatkih, zahtevala skupno 76 žrtev: 19 na strani slovenske teritorialne obrambe, 45 na strani JLA, 12 pa je bilo tujih državljanov. Enote TO so imele 182 ranjenih, JLA pa 146. Enote TO so zajele 4693 pripadnikov JLA in 252 pripadnikov zvezne milice, JLA pa je imela v desetdnevnem spopadu uničenih ali poškodovanih 31 tankov, 22 oklepnih transporterjev, 172 transportnih vozil in 6 helikopterjev (www2.arnes.si).

4 SODELOVANJE ODBORA STARŠEV ZA VARSTVO IN VRNITEV SLOVENSКИH VOJAKOV

»Odbor staršev je do vrnitve zadnjega slovenskega rekruta iz JLA na praktično vsakodnevni sejah in prostovoljno vzpostavljenih dežurstvih na sedežu Odbora staršev z izjavami za javnost, javnimi tribunami, zborovanji, telefonskimi in pisnimi urgencami torej z vsemi oblikami delovanja civilne družbe oziroma njenega zelo zainteresiranega dela, moralno močne in trdne skupine pritiska – vzdrževal nenehno pozornost slovenske javnosti in politike glede vračanja slovenskih vojakov. Dosegel je tudi podporo mednarodne javnosti in dela solidarno razpoložene jugoslovanske javnosti, od vojaških organov pa je uspel izposlovati posamezne individualne in skupinske ugodnosti (odpusti prve in druge skupine še v maju in juniju 1991, dostavljanje pošte, izhodi itd.). V vojni je sodeloval pri repatriaciji ujetnikov in prebežnikov; tako vojakom kot njihovim družinam je nudil moralno oporo, vlival upanje na dober konec, sodeloval pri reševanju vrste drobnih, a življenjsko pomembnih podrobnosti pri postopnem srečnem vračanju vojakov, kar je bilo eno od poglavij slovenskega osamosvajanja« (Boris M. Gombač, 2005, str. 119).

4.1 SPOROČILO ODBORA STARŠEV

»Konec septembra 1991 je v JLA ostal le še en sam Slovenec, ki se je odločil za redno služenje v JLA. Delo odbora staršev je bilo opravljeno. Po skoraj petih mesecih trdega dela so si njegovi člani končno oddahnili. V svojem dopisu predsedstvu RS in dr. Janezu Drnovšku, predstavniku RS v predsedstvu SFRJ, so člani Odbora staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov sporočili, da je: »Naš ad hoc ustanovljeni odbor je po petmesečnem delu zaključil svoje, zadano si poslanstvo. Vendar Odbor staršev ni miren, dokler se ne bo vrnil zadnji vojak iz neprostovoljnega služenja armadi« (Boris M. Gombač, 2005, str. 119).

5 PRIČEVANJA

»Kljub deklaracijam, stališčem in amandmajem je septembrska generacija tistega usodnega meseca leta 1990 odšla v JLA tako v Slovenijo kot tudi na druga jugoslovanska območja. Slovenska javnost se je sicer seznanila s podatkom, da je v domovini po nekaterih ocenah namesto 8 odstotkov ostalo skoraj 20 odstotkov več slovenskih nabornikov in da je bilo vpoklicanega le pol kontingenta. Vendar ta statistika tistim 79 odstotkov rekrutov, ki so iz slovenskih železniških postaj v spremstvu gimnazijskih sošolcev in staršev s solzami v očeh odhajali onstran Kolpe na V. vojaško območje in drugam v notranjost Jugoslavije, ni veliko pomagala« (Boris M. Gombač, 2005, str. 28).

5.1 PRIČEVANJE NADPOROČNIKA DANIELA ŠULERJA, NABORNIKA V JLA

»V SEP90 sem na lastno željo odšel na služenje vojaškega roka v Šolo rezervnih oficirjev zveze v Beograd (vojna pošta 2143 Beograd). V Beogradu sem ostal do 13MAR91, ko sem zaradi odličnega uspeha v ŠRO in s pridobljenim činom »mlajši vodnik« lahko odšel na stažiranje v vojašnico Ljubo Šercer v Ljubljani/Bežigrad (vojna pošta 1403). V Ljubljani sem bil razporejen na dolžnost poveljnika voda zvez v bataljonu zvez, katerega namen je bil podpora Ljubljanskemu korpusu JLA.

Vse od plebiscita v DEC90 se je odnos nadrejenih častnikov do nas Slovencev malce zaostрил. V ŠRO v Beogradu sem to malo manj občutil, v Ljubljani pa malo bolj. Ta odnos se je še poslabšal po dogodkih v Pekrah v maju 1991. Drugače pa moram priznati, da sem bil tako v Beogradu in tudi kasneje v Ljubljani sproti obveščen o vseh aktualnih dogodkih, saj sem imel prost dostop do medijev tako TV kakor tudi različnih časopisov.

Poveljnik bataljona zvez je bil major Bivec Boris, po nacionalnosti Hrvat. Bil je v redu »možakar«. Njegov namestnik je bil kapetan I. klase, Pejović Pejo, srbske nacionalnosti, ki pa nas Slovencev ni maral. Le-ta me je po Pekrskih dogodkih večkrat poklical v svojo pisarno in me povprašal, kako se imamo kaj Slovenci v vojašnici. Prav tako ga je zanimalo, zakaj Slovenija ne plačuje več dajatev v Beograd. Odgovora na to vprašanje nisem poznal, saj me politika nikoli ni posebej zanimala. Nekaj dni pred pričetkom vojne, okrog 22JUN91 me je k sebi poklical moj prvo nadrejeni, mlad podporočnik Jovič (imena se ne spmnim) in me odkrito vprašal naslednje» »Daniel, kaži mi, šta češ da uradiš ako počne rat. Jel češ pucat na svoje Slovence ako napadnu kasarno«. Moj odgovor je bil kratek: »Nemam pojma, družje podporučniče«. Potem je še rekel, da če bom poskusil pobegniti, me bo ustrelil v hrbet. In pri tem sva tudi ostala.

Prišel je 26JUN91 in osrednja slovesnost ob razglasitvi samostojnosti Slovenije na ljubljanskem Trgu republike.

Na mojo izrecno zahtevo so tega večera morali moji vojaki prinesiti televizor v spalnico, kjer smo vsi skupaj (celoten moj vod – cca. 30 ljudi) spremljali prireditev. Predvsem vojaki slovenske in hrvaške narodnosti smo z zanosom opazovali prireditev, mnenja ostalih pa so bila precej deljena. Nekateri fantje so mi čestitali, padale pa so tudi izjave kot:» Zašto armija ovo ne spreči«.

Naslednji dan pa se je zgodilo! Agresija JLA na slovenski narod in našo mlado državo. Panika v vojašnici, predvsem med stalno sestavo. S seboj sem cel dan nosil manjši tranzistor, da sem sproti spremljal dogodke po Sloveniji. Večkrat sem tako tudi slišal sporočilo takratnega slovenskega predsednika, g. Milana Kučana, ki je pozival slovenske častnike podčastnike in vojake, da naj zapustijo vojašnice JLA.

Z ostalimi slovenskimi vojaki smo se le nemo spogledovali ter tu in tam izmenjali kakšno besedo o tekočih dogodkih. V naših glavah so rojile različne ideje in misli. Edina stvar, ki smo se je takrat vsi Slovenci zavedali in seveda najbolj bali, je bila, kaj storiti, če slovenska TO napade vojašnico. Streljati na svoje in poskušati preživeti ali poskusiti pobegniti tako, da te nekdo ne ustrelj v hrbet. Ob ca 17.00 uri sem sklical skrivni sestanek vseh slovenskih

vojakov v našem bataljonu v moji spalnici, ki je bila takrat popolnoma prazna. Vseh nas je bilo 10. Tema pogovora je bila samo ena:« Kdaj in kako varno pobegniti iz vojašnice, ne da to kdo opazi«. Šest fantov se je skupaj z mano odločilo za beg, štirje pa so se odločili, da ostanejo v vojašnici. Strah je bil prevelik. Nas šest se je dogovorilo, da vojašnico zapustimo v parih, torej v treh parih na različnih lokacijah vojašnice. Po pobegu pa se čim hitreje poskušamo prebiti do policijske postaje v Mostah, ki je bila tudi najbližja vojašnici. Predvidena ura pobega ob 19.30, to je v času, ko bodo najbrž vsi prisotni v vojašnici, vključno z dežurnim oficirjem (DOF-om) sloneli pred televizijskimi ekrani in spremljali aktualne dogodke. Zadeva je bila tako dogovorjena.

Ob 19.00 uri nas je vse Slovence v svojo pisarno poklical poveljnik čete, kapetan Jovanovič Milan, po nacionalnosti Srb, ki pa Slovenskih fantov tudi ni preveč maral. Enkrat, ko sem malce preveč glasno zagovarjal naš plebiscit, mi je celo zagrozil z vojaško policijo. Želel je izvedeti, kako se počutimo in če kaj načrtujemo!? Moj odgovor je bil kratek:« Ničesar ne načrtujemo, nam pa ni vseeno«. Prosil sem ga, če nas lahko čim prej izpusti iz pisarne, da bi lahko odšli gledat televizijski dnevnik. Strinjal se je in zapustili smo njegovo pisarno.

Zadnji problem, ki smo ga mogli rešiti pred pobegom, je bila stražarska ekipa, ki je varovala našo vojašnico. Imeli smo srečo, da so tega dne vključno s poveljnikom držali stražo fantje, ki so bili po večini hrvaške nacionalnosti in takrat seveda vneti HDZ-ejenci. Tik preden smo pričeli s pobegom, sem osebno odšel do poveljnika straže (imena se ne spomnim) in mu zaupal, kaj nameravamo. Podal mi je desnico in nam zaželel srečno pot.

Tako smo 27JUN91 ob 19.30 uri zapustili vojašnico Ljubo Šercer naslednji slovenski vojaki:

Prvi par: Šuler Daniel (Ptuj) in Marko Plankar (Novo mesto);

Drugi par: Rajko Jerenec (Maribor) in Aljoša Rot (Radovljica)

Tretji par: Boštjan Zrimšek (Ljubljana) in in Ljubo Divjak (Nova Gorica).

Pobeg je potekal brez problema. S Plankarjem sva zapustila vojašnico skozi manjša vrata ob telovadnici na strani vojašnice, ki je mejila na Topniško ulico. Za ključ od teh vrat je bil odgovoren eden od mojih vojakov in tako sem ga tudi dobil.

Drugi in tretji par sta takoj po pobegu dobila »avtoštop« do policijske postaje v Bežigradu, midva s Plankarjem, pa sva se s pomočjo nekega neznanca (domačina) peš prebila do PP Bežigrad. Tam so nas z veseljem sprejeli. Popisali so naše osebne podatke in nas v poznih nočnih urah iz policijske postaje prepeljali v stavbo na Mačkovi, kjer smo prebili noč. Naslednjega dne so nas pripadniki OŠTO Ljubljana - Šiška prepeljali v manjšo vas (imena se ne spomnim), nad Velikimi Laščami. Območje, kjer smo bili nastanjeni se imenuje »Krvava peč«. Tu je bilo za vse nas s strani tamkajšnjih domačinov in pripadnikov takratne TO dobro poskrbljeno. Naša naloga (prebežnikov) je bila stražarjenje zbirnega centra, v katerem smo bili nastanjeni. Tukaj so bili tudi ostali slovenski častniki in podčastniki, ki so zapustili enote JLA. V neposrednih vojaških aktivnostih nismo sodelovali. Po razglasitvi premirja smo tako 07JUL91 bili prepeljani na grad Turjak, kamor so prišli po nas naši starši. Tukaj smo se s solzami v očeh poslovili in se odpeljali vsak v svojo smer. Izkoristil sem priložnost in prosil Rajka Jerenca, če se lahko peljem z njim in njegovim očetom, ki je bil kriminalist na Mariborski UNZ, do Maribora. Tam pa bi me prišla iskat moja mama. Rajkov oče me je odpeljal kar na moj dom, za kar sem mu še danes hvaležen. Prihod domov in seveda solze sreče v očeh mojih staršev. Z Rajkom sva se poslovila in si obljubila, da ostaneva v stiku tudi v prihodnje, kar delava še danes.

Dne 12JUL91 sem se pridružil vodu za posebne namene pri 77. območnem štabu TO, ki je skrbel za blokado vojašnice na Ptuj in tam tudi ostal vse do odhoda zadnjega vojaka JLA iz Slovenije.

Dne 18NOV91 sem prijel prvo odločbo o sprejemu v delovno razmerje pri MORS. 29. novembra 1993 sem prejel spominski znak »ZVEST SLOVENIJI« s številko 902/29«.

5.2 PRIČEVANJE NABORNIKA RAJKA JERENCA

»Na služenje vojaškega roka sem odšel septembra 1990 in sicer iz Maribora v Slavonsko Poževo v V. armadno območje. Bil sem voznik kamiona, to je osnovna obuka katero sem

opravi v Slavonski Požegi. Kasneje v novembru je sledila prekomanda v Ljubljano v enoto za zveze, vojna pošta 1493/2 vojašnica Ljubo Šercer - Bežigrad.

V času služenja vojaškega roka, ni bilo problemov z informiranjem, saj je bila že v septembru, ko sem pričel z služenjem, prepovedana politička nastava, kar je preprečevalo indoktrinacijo nabornikov s strani starešin. Sicer pa si lahko spremljal vse kar se je kupilo v trafikah, tako tudi zloglasno Mladino, Globus. Lahko smo spremljali radio, časopise, televizijo. Imeli smo telefonske govornice za vzdrževanje kontaktov z domačimi, vendar so nam jih na vsake toliko časa izklapljali, čeprav ne vem ali je to počela slovenska oblast ali JLA. Taka prekinitev je lahko trajala tudi štirinajst dni, lahko da so nam tudi prisluškovali. Slovenci so imeli za najboljše vojake, dolžili smo najboljšo opremo, vozila. V času po plebiscitu in parlamentarnih volitvah smo naborniki Slovenci bolj držali skupaj, bila pa je zamera ker naborniki nismo smeli na volišča. Lahko bi rekel da ni bilo kakega šikaniranja iz strani nadrejenih, prej morda do Hrvatov. V mojem vodstvu sta bila dva deseterja Slovenca.

Sami dogodki so nakazovali da bo prišlo do nečesa, če se spomnimo dogodkov v Plitvicah, Borovem selu, Splitu, pa pozneje v Pekrah in Mariboru. Prav tako, ko sem še služil v Slavonski Požegi se je streljalo na vojsko, ob zaprisegi se je opozorilo vse vojake naj se držijo skupaj, ker civilno prebivalstvo ne ve, da niso vsi vojaki Srbi. Ko smo v sklopu služenja opravljali voziški izpit, smo vozili po tamkajšnjih vaseh, prebivalstvo pa nas je obmetavalo z kamenjem, steklenicami in drugimi predmeti. Tudi ko sem že bil v Ljubljani se civilno prebivalstvo ni obnašalo primerno, bili so razni komentariji, za hrbtom si slišal »jebi se okupator« in podobno. Niso vedeli da smo med naborniki tudi Slovenci.

Vedelo se je da bo prišlo do eskalacije. Sreda 26. Junij, proslava ob osamosvojitvi, prebivalci Ljubljane so z veseljem sprejeli razglasitev, bilo je bučno, slišalo se je trobljenje avtomobilskih siren, straža je bila v bojni pripravljenosti. Skozi ograjo se je slišalo zmerjanje vojske JLA. Naš vod je bil na straži, s prijateljem deseterjem Rotom z katerim sva kasneje prebegnili pa nisva stražila, zato sva vso noč poslušala po radiu o proslavi. Prijatelj me je nagovarjal da prebegneva že to noč, vendar se še ni nič vedelo kaj bo. Jutro, četrtek 27. junija je okoli 6.30 ure predsednik slovenskega predsedstva Milan Kučan po radiu pozval slovenske vojake naj se vrnejo domov, oziroma da naj zapustijo JLA. Ves teden so v vojašnici potekale priprave za premik, vendar smo Slovenci in Hrvatje ostali bolj v ozadju in opazovali dogajanja. Več je bilo opaziti šikaniranja, drezanja, zafrkavanja. Slišali smo da so nekateri Slovenski vojaki prebegnili že pred meseci, zavedali pa smo se tudi, kaj lahko stori vojna policija, vojno sodišče, imeli smo informacije o izdanih tiralicah. Ni se vedelo ali nas bo napadla Slovenska policija in TO, oziroma mi njih.. Imel sem informacijo od očeta, ki je bil pri Policiji, da Slovenija nima zatočišča za prebežnike. Sama misel prebega v Nemčijo, Argentino,.. skrivanja in morda vrnitev čez nekaj let, kot je bila praksa po drugi svetovni vojni me ni mikala. Prebegniti smo želeli že popoldan 27. junija, ker je bilo v vojašnici zatišje, vendar smo morali počakati zamenjavo straže. Na primernem mestu za izhod je stražil Srb in bi nas z veseljem hladnokrvno ustrelil. Naš poveljujoči častnik kapetan Jovanovič naju je z vod. Šulerjem povabil v njegovo pisarno, kjer nama je začel razlagati: da to ni okupacija, da to ni napad JLA na Slovenijo, da si tega ne smemo napačno razlagati, da je to ukaz predsedstva, da vojska izpolnjuje samo ukaze predsedstva, ki pa je demokratično. Z vodnikom se gledava, zatem eden od naju pove, da kaj pa je to drugega kot agresija na Slovenijo nato vodnik izrazi željo, če lahko zapustiva prostor, ker želiva spremljati poročila. Zmenili smo se da gredo tri skupine po dva ločeno ven. Jaz in Rot sva šla ven pri nekem Srbskem vojaku, ki si je mislil ta dva gresta malo ven v mesto pogledat po puncih. Vedeli smo da so v mestu barikade in kje so, vendar nismo imeli informacije kdo brani te barikade. Mislili smo da je JLA v mestu in drži barikade in ne Slovenska TO in policija. Držali smo se poti proti občini Bežigrad, tam smo naprosili prevoz in štirje smo se odpeljali do policijske postaje Bežigrad. Tam nekako nič niso vedeli in so nas zaprli v sejno sobo, kjer smo čakali kakšno uro in pol. Preprečevali so nam stike z domačimi in se do nas vedli rezervirano, morda celo malo sovražno. Bilo nas je strah, saj vtis ni bil najboljši. V nekem trenutku so se odprla vrata in vstopil je z orožjem v rokah možič v uniformi poročnika Vojne policije JLA, v spremstvu oboroženega deseterja in policistov. Policist je pokazal s prstom na nas in jima

rekel: tujih imate. Zavlada je tišina in skozi možgane mi je šinilo, da nas je policija predala v roke LJA. Čez nekaj trenutkov je poročnik v uniformi vojaške policije razumel kaj je narobe in se oglasil, da so »naši« -Slovenci. Pripadniki TO so nas odpeljali v center na občino Ljubljana (Mačkova). Bili smo eni prvih ki so se javili. Na Mačkovi smo zaključili vojni rok, saj smo vsi že izpolnjevali slovenske zakonske zahteve. Vsi, ki so se takrat nahajali na občini so nas sprejeli z odprtimi rokami. V trenutku so nam prinesli sladkarije, cigarete, napitke... Od tam bi lahko odšli domov, vendar smo izrazili željo, da bi vstopili v slovenske enote. Zjutraj so nas odpeljali na lokacijo Krvava peč, to je med Turjakom in Krimom. Jaz sem bil potem, do podpisa premirja v vasi Sekiršče. Naš oddelek je bil oborožen z AP M70 AB in vsak je imel tromblonsko mino, sicer pa oborožitev ni bila problem. S pripadniki območne enote TO iz Velikih Lašč smo držali tri mitralješka gnezda, ki smo jih namestili za primer zračnega desanta. Domačini so še vzdrževali higienski nivo (saj so vsake toliko odšli domov), mi pa smo ostali v JLA uniformi do sklenitve premerja 6. julija. Ta dan smo se preoblekli v civilna oblačila (ki so bila iz zaloga civilne zaščite ali rdečega križa), dobili smo možnost dobiti denar za vozovnico za pot domov, vendar je pome prišel moj oče. Dobil sem odpustnico, v svojem kraju pa sem se javil v lokalno enoto za obrambo. Na enoti za obrambo sem bil odslovljen z vprašanjem: ali imam koga v Nemčiji in da naj grem tja, glede na to, da so enote JLA še vedno v državi. To pa je tudi vse česar sem bil deležen od inštitucij v Republiki Sloveniji. Nekako sem pričakoval, da bi me lahko ob vsakoletnih proslavah v Pekrah pri Mariboru vsaj povabili na golaž. Imam status veterana Vojna za Slovenijo, ki sem ga prejel po vseh mogočih administrativnih oviranjih, šikaniranjih, sprenevedanjih in kršenjih vseh upravnih postopkov. Vlogo sem vložil 2.9. 2004 z vsemi dokazili, status pa mi je bil priznan jeseni 2008«.

5.3 PRIČEVANJE ŠTABNEGA VODNIKA MAKSIMILJANA CVAJDIKA, NABORNIKA V JLA

»Na saluženje vojaškega roka sem odšel 19. septembra 1990 v Titovo Užice, kasarna Maršal Tito, kjer sem bil v enotah Vojaške policije. V tej četi je bilo okoli 100 pripadnikov, med njimi tudi dva Slovenca. Za vojno v Sloveniji in takratno dogajanje sem izvedel iz medijev, saj je bilo obvezno spremljanje TV dnevnika. Od ponedeljka do ponedeljka smo spremljali TV dnevnik – po sistemu: vsak dan iz druge republike. Odnos nadrejenih do mene je bil korekten, saj mislim da tudi sami niso dobro vedeli za kaj gre, vsaj sovojniki ne. Ko se naj bi pričela vojna za Slovenijo je bil dan splošen alarm, sledila je mobilizacija v okolico Titovih Užic na rezervno poveljniško mesto . Izpraznjeno vojašnico pa smo z vojaško policijo varovali in opazovali ali je vse v redu z njo. Po vsem tem, smo začeli z usposabljanjem, izgledalo je kot da gremo na večdnevno taborjenje, bila je mobilizacija rezervne sestave, sam pa sem z Vojaško policijo spremljal razne konvoje iz Kraljeva, Valjeva. Služenje sem zaradi vojne predčasno prekinil. V nahrbtniku sem imel pripravljena nujna civilna oblačila, počakal sem še žepnino, da sem imel vsaj nekaj denarja in čakal primerno priložnost da bi lahko zbežal. V okviru patrolje katera je spremljala poškodovane rezerviste v Beograd je nastopila priložnost. Bil je 7. julij, v patrolji smo bili vedno trije (podčastnik in dva vojaka, pazili smo eden na drugega), počakal sem da sta druga dva odšla, stekel na stranišče, se preoblekel, pustil pištolo, uniformo tam in zbežal. Iz avtobusne postaje v Beogradu sem se pripeljal do Zemuna po avtocesti Bratstva in edinstva, saj bi naj bila železnica minirana. Nato pa z »avto-štopom« do Zagreba. Nekajkrat sem presedel, nihče od voznikov me ni izdal, saj bi me lahko Vojna policija počakala v zasedi. Moral sem priti do »moje veze« do skladišča Palome (tovarna papirja –Sladkogorska, v Zagrebu), iz koder me je voznik tovornjaka pripeljal domov v Sladki vrh. Porabil sem približno osem ur, na poti pa nisem imel težav. Ob prihodu domov sta me bila starša zelo vesela. Še vedno pa nisem bil prepričan kaj se pravzaprav dogaja. Starša sta mi svetovala naj bom tiho in ostanem doma, če pa bi že bilo potrebno sem od meje z Avstrijo oddaljen 500 metrov, seveda če bi bilo potrebno da prestopim mejo. Kasneje so se stvari umirile, spoznal sem situacijo ki se je dogajala. Še vedno sem se bal da bi JLA kakorkoli delovala, zaradi mojega prebega, čeprav mi ni nihče

grozil. Na prigovarjanje drugih, sem nekje po desetih dneh se šel javit na odsek za obrambo, da povem da sem prišel domov. Tam so mi izdali novo Vojaško knjižico (z dnem prijave), saj kot prebežnik le te nisem imel. Razen tega, da sem se sam javil na odsek za obrambo in potrdil svoj prihod ni nihče reagiral, tudi inštitucije ne. Sam sem vse organiziral, lažje pa mi je bilo ker sem poznal Beograd še iz časa Vojaške akademije. Iz medijev sem izvedel da bi se naj Slovenski vojaki vrnili v domovino nekje v mesecu avgustu. Čez poletje sem iskal službo, odšel na razgovor v Specialno enoto MORIS in se februarja leta 1992 tam tudi zaposlil. Sedaj sem zaposlen v 20. MOTB v Celju«.

5.4 PRIČEVANJE NABORNIKA IZ ŠKOFJE LOKE

»Bil sem septembrska generacija, dan začetka pa je bil 9. september 1990. Napoten sem bil v Ilirsko Bistrico, vendar pa sem približno 75 odstotkov časa preživel na Reki -Trsat, vsake toliko časa pa sem se za vikend vrnil v Ilirsko Bistrico. V moji enoti smo bili samo trije Slovenci. Od tega je bil eden kmalu premeščen v drugo vojašnico (žal se ne spomnim kam), eden se je zelo trudil, da bi ga poslali domov in to mu je po približno enem mesecu tudi uspelo, tako da sem bil praktično edini Slovenec. Povedati moram, da je bil odnos nadrejenih do mene zelo dober, saj je na splošno veljalo, da smo Slovenci bolj sposobni za bolj zahtevna dela in naloge. Za dogajanje v Sloveniji sem izvedel večinoma iz raznih govoric, ki so krožile po vojašnici, nekaj tudi iz časopisov, če nam jih je uspelo dobiti. JLA je v tistem času (še posebno v maju in juniju 1991) izvajala ali vsaj poizkušala izvajati nekakšno blokado medijev. Tako, da nam na primer, zvečer tudi dnevnik ni bilo treba gledati, kar pa je bilo prej obvezno. Prepovedali so nam tudi telefonske klice domov in nismo več smeli prejemati pisem. Zaradi dogajanja v Sloveniji so bile manjše provokacije s strani nadrejenih in sovojakov, ampak po mojem mnenju bolj, da bi ugotovili moje stališče glede takratnih dogodkov v Sloveniji. Veliko pa je bilo tudi izrečenega v "zajebanciji", saj veste velikokrat smo imeli časa na pretek .Ni pa bilo kakršnega koli znašanja nad mano. V glavnem nič posebnega, mogoče še najbolj posmehljiv v smislu:"Šta se vi slovinci opet kurčite.....,opet mislite, da ste nešto posebno.....,pojest čemo vas za dva dana..." (se opravičujem za jezik,ampak s prevodom bi se izgubil pomen besedila). Zaradi vojne v Slovenije sem predčasno prekinili s služenjem vojaškega roka po 9 mesecih in 17 dneh, dezertiral 26.6.1991. V vojni za Slovenijo nisem sodelovali, žal ne po svoji volji. Do 26.6.1991 sem bil zaprt v vojašnici v Ilirski Bistrici, potem sem bil 3 dni na begu. Dva dni sem taval (lahko bi rekel se skrival) po hribih v okolici Snežnika, nato pa so me našli teritorialci. Domov v Škofjo Loko sem prišel 29.6. . Tam se ni nič več dogajalo, javil sem se na vojni odsek v svoji občini, kjer sem dobil navodila naj grem domov, in to je bilo vse. Razen slovenskih teritorialcev, ki so mi dali civilno obleko in me odpeljali na avtobusno postajo, mi nobena druga inštitucija ni pomagala. Čeprav so me po prihodu domov (ne samo mene) klicali iz JLA, mi grozili, me opozarjali naj se vrnem nazaj, da bo vse v redu, zato nikomur ni bilo mar. Res pa je tudi, da se mogoče nisem znal obrniti na prave inštitucije. Čez leta sem se zaposlil v Slovenski vojski«.

5.5 PRIČEVANJE NABORNIKA DARKA BRANILOVIČA

»Poziv za služenje vojnega roka sem prejel avgusta 1990. Dne 19.9.1990 sem se v skladu s pozivom javil v garniziji v Gospiću, na Hrvaškem (peto vojno območje). Naslednji dan sem bil razporejen v tretji strelski vod, pehotne čete, v mitralješki oddelek. V našem vodu, ki je štel 30 vojakov, nas je bilo 5 Slovencev. V celotni četi od stotih vojakov pa vsega skupaj 11. Garnizija v Gospiću je spadala po neposredni komandni liniji pod poveljstvo 13. korpusa s sedežem na Reki. Poveljnik tega korpusa je bil v tem obdobju Slovenec, general Marjan Čad.

Ob prihodu na služenje so z vsakim vojakom opravili krajši razgovor in odvzeli podatke in sicer najprej dežurni desetar, nato komisija treh štabnih oficirjev (med njimi je bil tudi t.i.

bezbednjak oziroma varnostnik, ki je bil pripadnik protiobveščevalne službe) in na koncu kapetan- poveljnik čete v katero sem bil dodeljen. Vprašanja so bila čisto rutinska npr.:

- Dokončana izobrazba;
- Zakonski stan;
- Podatki o starših in bratih

Do bolj delikatnih:

- Katere tuje jezike znaš;
- Ali imaš koga v tujini in kje;
- Ali si dopisuješ s tujino;
- Ali bereš tuje časopise in literaturo;
- Kje v tujini si bil in kdaj;
- Slovence in Hrvate so spraševali tudi o tem, koga smo volili na pomladanskih volitvah 90 leta (v drugih republikah so bile večstrankarske volitve šele kasneje).

Ta vprašanja so veljala za vse vojake, ne glede na nacionalnost. Vojaku- Madžaru iz Vojvodine, ki ni znal dobro Srbohrvaško so ob prihodu v vojsko zaplenili Madžarsko-Srbohrvaški slovar, ker je bil izdan na Madžarskem in je veljal za »tujo literaturo«, ki se je ni smelo posedovati v JNA, kasneje so mu ga vrnil.

Ni bilo zaslediti nikakršnih provokacij razen do vojakov albanske nacionalnosti, ki so morali povedati tudi po kateri poti so prišli v Gospić in kje ter pri kom so se na poti zaustavljali. Če je kdo prihajal iz velike družine so ga provocirali, da očitno pri njih delajo samo otroke ipd.. Albanci so se mnogokrat delali, da ne razumejo Srbohrvaščine.

Nas, Slovencev v naši garniziji niso na nikakršni način provocirali ali šikanirali, nasprotno, slovenski vojak je veljal za zanesljivega, ubogljivega in pametnega vojaka. Prav tako, kljub dejstvu, da je bila v Sloveniji že oblikovana večstrankarska vlada in da je nastal zaplet z oddajo orožja TO, tega nobeden ni nam, Slovencem očitil. Več je bilo čutiti napetosti in šikaniranja do Albancev in eventuelno bosanskih Srbov do bosanskih Hrvatov in Muslimanov (Bošnjakov), pa še to zgolj, ko se je kak oficir »spozabil«. Poveljnik naše čete je bil kosovski Albanec in morebiti je to dejstvo pri nekaterih drugih oficirjih povzročalo določene napetosti.

Moram poudariti, da je bil poveljnik naše kasarne podpolkovnik Đorđević, razgledan človek, ki se je vseskozi zavzemal za mirno rešitev jugoslovanske krize in je najbrž svojim podrejenim oficirjem in podoficirjem prepovedal vsako šikaniranje vojakov glede na nacionalnost. Podpolkovnik Đorđević je bil ob izbruhu vojne na Hrvaškem v septembru 1991 zamenjan, upokojen in kasneje v Beogradu ustreljen s strani protiobveščevalne službe JNA.

Bolj so se oficirji bali nastanka mednacionalnih konfliktov med samimi vojaki (in desetarjni- nižji čini, ki so jih lahko pridobili vojaki na služenju). »Bezbednjak«-varnostnik (bali so se ga sami oficirji) je vsake toliko povabil katerega vojaka na razgovor in poskušal izvedeti, kdo povzroča nacionalne probleme v enoti. Šele kasneje, po vojski sem se zavedel, da je ob neki priliki tudi mene na prefinjen način zaslíševal (da se tega sploh nisem zavedal- ti ljudje so bili izurjeni za pridobivanje informacij in špijonažo). Kot zanesljivemu in pametnemu vojaku so mi zaupali nekoč nalogo, da sem na komando korpusa na Reko odnesel neko zaupno pošto (in opravil še neko drugo, manj pomembno nalogo). Na Reki sem pošto moral predati nekemu polkovniku osebno (ki je bil šef »Gospiškega bezbednjaka«). Čez par tednov me je na razgovor povabil naš »bezbednjak« (kar ni bilo dobro znamenje), v njegovi pisarni pa je sedel ta polkovnik in mi dejal, da našega poročnika- »bezbednjaka« trenutno ni in me povabil, da z njim počakam, da se le-ta vrne. Pogovarjala sva se o vsakdanjih stvareh, dokler ni pričel razgovora obračati v smer situacije v državi in v kasarni. In seveda od mene pridobivati podatke o nacionalnih problemih v četi ipd. Po kaki uri in pol mi je dejal, da lahko grem, 10 minut kasneje pa me je naš »bezbednjak« vprašal neko čisto brezzvezno vprašanje,.... Po mojem mnenju sta me ta dva takrat (mislim, da je bil maj 1991) testirala in iz mene skušala izveči kake pomembne podatke. Reči moram, da nič kaj pametnega nista izvedela, meni je bila takrat glavna preokupacija Rock'n' Roll, potovanja in ženske.

Dogajalo se je, da so se mednacionalnim konfliktom med vojaki hoteli izogniti tudi na način, da so zapovedali, da se, razen če nismo sami Slovenci (Makedonci, Hrvati,...) v skupini med sabo pogovarjamo Srbohrvaško in ne v svojem jeziku, vzpodbujali pa so nas, da naj vojake

druge nacionalnosti učimo svojega jezika in svojih navad. Prav tako je bil izpostavljen primer religije. JLA se je zavzemala za sekularizacijo in prepovedano je bilo kakršnokoli izobešanje katerihkoli verskih simbolov na notranje stene omaric (bilo pa je dovoljeno lepljenje fotografij aktov ali nogometišev). Po svoje je bila ta sekularizacija razumljiva, ker bi lahko hitro prišlo do spopadov med vojaki na religioznih osnovah (odsvetovano je bilo tudi psovanje boga in druge psovke z versko vsebino).

Glede na to, da je Gospić bil takrat na narodnostno mešanem območju in da so bile še vedno žive rane iz druge svetovne vojne (Gospić je bil med drugo svetovno vojno prizorišče masovnih ustaških pobojev srbskega prebivalstva) so ta dejstva veliko bolj vplivalo na ravnanje JLA v Gospiću, kot pa dogodki v Sloveniji. Občasni spopadi med Srbskimi in Hrvaškimi silami so se pričeli že zelo zgodaj jeseni 1990 in se nadaljevali vse do izbruha vojne v Sloveniji in kasneje na Hrvaškem. Spominjam se, da je nek podporočnik- bosanski Srb, vojakom marčevskega vpoklica 1991 (med njimi ni bilo več Slovencev) predaval (bil sem prisoten pri tem predavanju) razliko med slovensko in hrvaško demokracijo. Ob tem, da je slovensko demokracijo hvalil, za hrvaško pa ni našel lepe besede.

Prav tako moram poudariti, da je bilo v času mojega služenja ukinjeno obvezno spremljanje TV dnevnika (prejšnje generacije so to morale spremljati). Na območju Gospića je bilo možno spremljati samo HTV, ta pa je po besedah oficirjev itak samo širil laži. Nikakor pa nam niso prepovedovali gledati ga. Prepovedani so bili walkmani in kasete.

Za vojno v Sloveniji sem izvedel isti dan, ko se je pričela. Veliko informacij, kaj se je dogajalo pred izbruhom nisem imel. Ob pričetku vojne sem bil na stražarski dolžnosti na objektu izven kasarne (bila so to neka skladišča). Zjutraj sem se vrnil iz nočne izmene in odšel spat. Ujel sem glas napovedovalca na radiu, ki je govoril o tankih v Pesnici. Mislil sem si, da gre za kako vas v Slavoniji, kjer se je takrat že kar obilno streljalo. Malo kasneje me je nek vojak prebudil z besedami, da se pri meni doma strelja. Televizor je bil prižgan in lahko sem videl tanke, kako prebijajo barikade na mariborskih ulicah. Tisti dan sem cel dan preživel v gledanju TV-ja (HTV-ja).

Najprej je obrambni minister (Janša) naslovil poziv na vojake in oficirje JNA slovenske narodnosti, ki so služili na območju Slovenije, da zapustijo vojsko, nas, ki pa smo bili v drugih republikah pa ne. Tudi hrvaške oblasti se niso izjasnile, kaj bodo naredile z prebeglimi slovenskimi vojaki. Po informacijah, ki so nam jih podajali v vojski, so nas oficirji svarili, da bodo Hrvati vse prebežnike poslali v hrvaških uniformah nad uporni Knin. Prihajale so tudi novice, da bo hrvaška policija prebežnike- Slovence vračala nazaj v kasarne JNA. Prav tako so nam malo pred pričetkom vojne v Sloveniji prebrali depešo vrhovne komande JNA, da vojake veže zaprisega in da se v primeru vojnega stanja dezerterstvo sodi po vojnih zakonih (ustrelitev ali dolgoletne zaporne kazni). Po zunanjih informacijah pa sem izvedel tudi, da je Gospiška hrvaška policija še v času vojne v Sloveniji dobro sodelovala z JNA v Gospiću in da so mogoče celo res nekaj časa obstajali dogovori o vračanju vojakov. Gospiški policisti so po pogodbi uporabljali za svoje urjenje v streljanju poligon JNA.

Ker sem bil na tem objektu edini Slovenec sem pripravil možni načrt prebega, vsekakor pa bi raje videl, da bi z mano prebegnil še kdo. Z soborcem iz Velenja (on je bil na straži na drugem objektu) sva se dogovorila, da bova v roku parih dni izvršila prebeg, vendar so najprej njega odpoklicali s straže v kasarno in kasneje še mene. Njemu je v vmesnem času prebeg uspel (in še dvema drugima vojakoma), dva pa sta bila ujeta ravno ob plezanju čez ograjo in sta bila odvedena v vojaški pripor. Mene so odpoklicali s straže in v kasarni sem izvedel, da je enemu Slovencu uspel odhod iz vojske s pomočjo zdravniškega potrdila Vojne bolnice iz Zagreba, da je nesposoben za nadaljnje služenje JNA zaradi psihičnih travm. Preostali Slovenci smo si bili edini, da je to najbolj eleganten način, da se izognemo nadaljnega služenja JNA. Predlog smo predali poveljstvu in sprejel nas je sam poveljnik kasarne, ki nam je zagotovil, da bo storil vse kar je v njegovi moči, da bomo zadevo razrešili. Iz pripora je v znak dobre volje izpustil tudi oba »potencialna« prebežnika. Dobili smo 10 dni »poštede« (bolniške) in zagotovilo, da bomo čez 10 dni izvedeli odločitev komande korpusa na Reki, če lahko gremo vsi v Vojno bolnico Zagreb. V teh desetih dneh smo se naspali za celo leto nazaj. Po desetih dneh pa šok,..., do komandanta kasarne nismo sploh prišli, naš kapetan pa nas je odslovil z grožnjami vojnega sodišča in besedami, da smo podali

zaprisego JNA in da nas le-ta še vedno veže (takrat je bila sicer vojna v Sloveniji že zaključena). Dejal nam je tudi, naj se potrudimo in častno zaključimo svoj vojni rok (do konca rednega služenja sta preostala še kaka dva meseca). Pričeli smo kovati plane za prebeg, nakar pa je bilo kmalu prebrano povelje, da bodo slovenski vojaki in častniki, ki to želijo, lahko zapustili vrste JNA (v skladu z Brionskim sporazumom). Podan je bil tudi plan odpuščanja in sicer najprej vojake z najdaljšim stažem, se pravi nas, septembrski vpoklic.

Problem je nastal, ker se je situacija na Hrvaškem pričela naglo komplicirati in bi zaradi spopadov med Hrvaškimi silami, Srbi in JNA lahko postavil naš odhod domov pod vprašanje. Vendar se to ni zgodilo in 5.8.1991 sem zapustil kasarno JNA v Gospiću v civilnih oblačilih in z uradnim pečatom, da sem odslužil vojni rok. Takrat nas je zapustilo kasarno kakih 10 vojakov, Slovencev, čez par dni pa še preostali. Moram reči, da je poveljstvo v naši kasarni poskrbelo, da ni zaradi tega dejstva prišlo do spopadov med različnimi narodi tako, da je vojake drugih narodnosti našega vpoklica, razporedilo po dolžnostih izven naše kasarne (na stražo), da ne bi kateri od vojakov zaradi dejstva, da smo bili Slovenci ožigosani, da smo »pičke«, uničevalci Jugoslavije ipd., izvedel kakršenkoli konflikt nad nami.

Oficirji so nam (neuradno seveda) govorili, da je slovenska odcepitev samo na papirju in da nas bodo dokaj hitro okupirali »Švabi« in Italijani, da je naš obrambni minister samo kaplar po činu in da bi oni že pokorili TO, če bi le hoteli in če bi uporabili pravo silo in naj se samo pazimo, ker bo prišel dan, ko bomo mi še prosili JNA, da se vrne. Vse to so govorili oficirji neuradno, uradno ali osebno pa se na nobenega vojaka Slovenske narodnosti noben oficir ni znašal.

Bolj problematični so postajali odnosi med vojaki različnih narodnosti. V tistem času smo Slovenci in tisti redki Hrvati, ki so služili v Gospiću držali skupaj. Srbi so pričeli govoriti o tem, da je Broz izdal srbski narod in da je edina opcija, da se vrne kralj, ter da bo krenil Srbski vojak osvobodit vse svete Srbske dežele. Albanci so do Slovencev in Hrvatov pričeli kazati simpatije, saj so v nas videli tudi njihovo rešitev (Zagrebski radio je imel ponoči poročila v albanščini, ki so jih le-ti na skrivaj poslušali). Bosanci so še naprej verjeli v Jugoslavijo,.... Dogajalo se je, da smo v eni sobi Hrvati in Slovenci poslušali Rock, v drugi sobi pa so vojaki bolj z juga »nabijali narodnjake«. Po Slovenski vojni in do mojega odhoda iz vojske so pričeli iz vojske bežati Hrvati (tudi Bosanski).

Za pobeg sem imel več planov, vendar nobenega nisem realiziral, ker so se zadeve zasukale drugače. Imel sem opcijo Vojne bolnice Zagreb, kasneje pa sem tako izvedel, da bomo Slovenci odpuščeni iz vojske. Moji starši so imeli za mene tudi pripravljeno skrališče pri daljnih sorodnikih, na njihovem vikendu na vasi, če bi vseeno pobegnili. Potni list sem moral pred vojsko oddati na upravni enoti, moj pa je med služenjem vojske itak potekel, tako da v tujino nisem mogel.

Edine dileme, ki so me prevevale ob povratku iz vojske so bile te, da mi bo nekdo enkrat očital: »Kje si pa bil ti, ko je bila vojna?« Na srečo mi nikoli ni nihče kaj takega rekel.

Ob povratku sem se naslednji dan javil na vojnem odseku, kjer so mi brez besed v vojno knjižico stisnili pečat, da sem odslužil vojni rok in celotna zgodba je bila končana. Nikoli več nisem bil klican na orožne vaje, le da so me v jeseni 1991 pozvali, da naj pridem zamenjat uniformo. Ko sem odgovoril, da je sploh nimam, so mi odvrnili, da me bodo pozvali, da pridem prevzet uniformo rezervista, vendar me kasneje nihče ni klical.

Na koncu želim reči, da sem v JNA imel večje bojazni pred Hrvaškimi silami, kot pa Srbskimi. Srbi so vedeli, da je vojska (vsaj neuradno) na njihovi strani, Hrvati pa so videli v JNA podaljšano Srbsko roko. In nisem vedel, kako naj Hrvaškemu »Zengovcu« (pripadniku Zbora Narodne Garde) ali MUP-ovcu (policistu) razložim, da sem Slovenec. Dogajalo se je, da je ponoči mimo kasarne hodil pijani MUP-ovec in vihtel v zrak puško in se drl: »Bježite partizani, sad čemo opet Ustaše doći ovdje«. Na avtobusnem kolodvoru v Gospiću nas je ob povratku domov pozdravljala avtobusni šofer z iztegnjeno desnico in pozdravom »Za dom spremni« (Ustaški pozdrav), nam kazal ustaški U na verižici in govoril, da treba vse Srbe poklat«.

5.6 PRIČEVANJE SLOVENSKEGA NABORNIKA

»Vojaški rok sem služil od 25.12.90 do 04.07.91, torej vsega skupaj dobre pol leta. Matična kasarna Delnice, od koder sem tudi pobegnil. Odnosi podrejeni-nadrejeni znotraj enote so bili v glavnem korektni, tu pa tam je bilo kaj malega »prcanja« ampak to bolj iz šale kot pa karkoli resnega. Je pa bilo par »hardkorovcev« v štabu kasarne, ki pa z nami na srečo niso imeli veliko direktnega stika. Dostop do medijev je bil v glavnem omogočen. TV nas niso silili gledat, niso pa nam je tudi prepovedovali. Ne prej, ne v času vojne za Slovenijo. Načrt pobega..., stvar trenutnega navdiha pač. V bistvu je bilo tako, da sem ugotovil, da ta zadeva (JNA) pač ni več "moja" vojska in da tam nimam kaj početi (moj brat je bil npr. v tistem času v TO). 4.7. je bil nek praznik, tako da je bilo v kasarni kljub vojnemu stanju manj oficirjev, kot običajno. Takoj po kosilu sem odšel v bolj zakotni del kasarne, kjer je vojska imela svinjake. Eden od vojakov iz naše čete je bil namreč prerazporejen v svinjak (zaradi neznosnega smradu so fantje tam tudi bivali, da se niso mešali z nami, kolikor toliko čistimi in umitimi). Ta dečko je od doma dobil denar po poštni nakaznici, kot »čato« pa sem mu moral denar izročiti. Blizu svinjakov me je ustavil nek zagreben nižji oficir in me precej sumničavo spraševal po mojih poteh in namenih. Rešil sem se ga šele, ko sem mu pokazal potrdilo pošte in denar, katera sem nesel sovojaku v svinjaki. Oboje sem tudi predal vojaku, ki mu je bil namenjeno, ter z njim pokadil cigareto, v tem času pa sem se prepričal, da se je tisti zastavnik vendarle pobral drugam. Splezal sem čez ograjo in preko gozdov odpešačil do Broda na Kolpi. Razdalja po cesti je mislim da dobrih 10 kilometrov, sam pa sem se gibal bolj po gozdovih in brezpotjih, ter se, kolikor se je le dalo, izogibal prometnicam in sicer redkim naseljem. Vedel sem namreč, da so organi KOS-a na odprtem lovu za prebežniki in se kakorkoli izpostavljati "na čistini" nikakor ne bi bilo varno. Kljub temu sem bil očitno opažen, na srečo z menič "prijazne" strani, saj so mi kak kilometer pred mejo v civilnem avtu (tam je teren tak, da je na eni strani ceste reka, na drugi pa strm breg, tako da sem se "plazil" po, z gostim grmovjem zaraščeni, nabrežini med reko in cesto) prišli naproti fantje iz TO. Slišal sem namreč osebni avto, ki je z veliko hitrostjo pripeljal s slovenske strani, kakih 100 metrov pred menič sunkovito ustavil, iz njega pa so skočili trije fantje (v civilu) in kričali "TO, TO, pridi ven, pridi ven!". Nekaj trenutkov sem razmišljal, kaj mi je storiti, nato pa vseeno skočil iz grmovja. Zbasali so me v avto in z veliko hitrostjo odpeljali do Broda na Kolpi ter naprej v Kočevje. Tam sem dobil velik slasten sendvič ter telefon, da sem lahko poklical domov. Zvečer so prišli starši pome, zgodaj zjutraj sem bil že v domači postelji. Naslednje jutro sem se odšel javit v TO, od koder pa so me poslali nazaj domov, češ da me trenutno ne rabijo, ko/če me bodo, pa me bodo že poklicali (me niso nikoli, razen za orožne vaje par let kasneje). Doma se nisem pretirano skrival (oziroma se sploh nisem), sicer pa tudi kakršnekoli pomoči ali navodil od slovenskih inštitucij nisem bil deležen. Opisane so le razmere v zadnjih dneh mojega bivanja v JNA. Sicer smo bilo od pričetka aprila dalje z enoto stacionirani v tako imenovani "tampon zoni" v Liki (Hrvaška), kjer naj bi (uradno) skrbeli, da ne pride do oboroženih spopadov med srbi in hrvati. Svojo vojaščino bi le stežka opisal kot "normalno", saj smo večino od tistih šestih mesecev preživeli polno oboroženi in z bojnim strelivom v orožju, vse to na raznoraznih terenih po Hrvaški in izvajali naloge, ki jih 18 in 19 letni fantje nikakor ne bi smeli. Ampak, takrat je bilo pač tako...«.

5.7 PRIČEVANJE MAJORJA ZDENKA UZELACA

»Od leta 1984 ko sem končal letalsko vojaško akademijo, pa vse do vojne leta 1991, sem služboval na vojaškem letališču Cerklje ob Krki. Bil sem zaposlen v 351. izvidniški eskadrilji na dolžnosti poveljnika letalskega oddelka. Lahko bi rekel, da so me same priprave agresije na Slovenijo presenetile. Saj je bilo od mojega štirinajstega leta, ko sem odšel v srednjo vojaško letalsko šolo, vedno govora o »bratstvu in jedinstvu«, nato pa se čez noč iz 25. na 26. junij prične govoriti o sovražniku. Ko smo konkretnije postavili vprašanje »kdo pa je ta sovražnik v Sloveniji«, so nam odgovorili da je to TO. Pričeli smo se spraševati kdo potem je TO v Sloveniji, sam sem Slovenec rojen v Sloveniji in potemtakem so naši sovražniki moji

kolegi, s katerimi smo preživeli veliko skupnih dni. Sam nadrejeni letalski kader je bil slovenski: poveljnik letalskega korpusa v Zagrebu, poveljnik 82. letalske brigade v Cerkljah tudi Slovenec, prav tako tudi moj poveljnik izvidniške eskadrilje, jaz kot poveljnik izvidniškega oddelka, moji podrejeni piloti pa so nekateri tudi bili Slovenci. Razmišljal sem, da če pride ukaz o bojnem dejstvovanju vojaškega letalstva JLA po enotah TO, infrastrukturi...skozi to slovensko sito, potem nekaj ni v redu.

V začetku vojne so nas pilote pripadnike izvidniške eskadrilje preselili v zgradbo poveljstva 82. Letalske brigade. Imel sem pa takrat to srečo, da sem lahko spremljal informacije, katere je podajala takratna JLA hkrati, pa sem imel dostop do medijev. Čez dan, kot tudi zvečer smo z zanimanjem spremljali informacije o dogajanju, ki so prihajale s slovenske strani preko radia in televizije. Drugih zunanjih informacij nisem imel, telefonske linije, pa so bile prekinjene, tako da stika z družino in prijatelji ni bilo. Dne 27. junija sem nadrejenega seznanil, da naj več ne računa na mene in da v tej zadevi ne bom sodeloval. Takratni poveljujoči je sprejel mojo odločitev in od takrat nisem dobil več nobene naloge, ne letalske ne kake druge. S tem dejanjem smo jaz in moji somišljeniki bili odstranjeni »na rezervni tir«, čakali smo v vojašnici. Sam prihajam iz Murske Sobote in ko sem preko televizije spremljal napad – raketiranje vojaških letal JLA na položaje TO okrog vojašnice v Murski Soboti, je bila sama odločitev da prestopim v TO in zapustim JLA veliko lažja. Prišlo je do spontane odločitve štirih Slovencev, dogovor pa je bil, da čimprej zapustimo to enoto. Po minometnem napadu TO na letališče Cerklje ob Krki, je zavladovala panika, bilo je presenečenje za vse na letališču. Na hodniku sem slišal, da je prišel ukaz, da se vsa letala, ki so sposobna leteti premaknejo na ostala letališča izven Republike Slovenije. Tako se je tudi zgodilo. V nedeljo so v dopoldanskem in v popoldanskem času letala zapustila letališče Cerklje. Z letali se je izvršil prelet na vojaška letališča Republike Hrvaške in Republike Bosne in Hercegovine. V koliko mi je znano iz letališča v Cerkljah se ni bojno delovalo po ciljih v Sloveniji, letala ki pa so delovala, so vzletela iz Bihača, Zadra in Pulja. Odločitev nas štirih o zapustitvi JLA, je bila takrat takšna, da počakamo in ostanemo v Cerkljah, ter ne sodelujemo pri nobenih aktivnostih. Vedeli smo, da bo najlažje zapustiti letališče skozi »Prijavno službo« (prijavnico), saj so bili za varovanje letališča (razporejeni okrog celotnega letališča) zadolženi pripadniki padalske enote iz Niša, zvezni policisti, zvezni cariniki, ki so z vojaškimi transportnimi letali prihajali iz takratnega celotnega jugoslovanskega območja. Te pripadnike so s pomočjo vojaških helikopterjev prerazporejali po carinskih in policijskih postajah na mejnih prehodih. Iz navedenega razloga ni bilo varno zapustiti letališča »skozi žico«. Zaposlili smo prijateljevo ženo, katera je bila zaposlena na kontroli letenja, če lahko vzamemo njen avtomobil, ki je bil parkiran pred prijavnico. Dobili smo ključe. Dogovorili smo se, da o svoji nameri seznanimo dva pripadnika brigade. O našem odhodu iz enote smo seznanili podpolkovnika – Slovenca, zaposlenega v poveljstvu 82. Letalske brigade. Povedal nam je, da je to naša osebna odločitev, njegova pa je trenutno drugačna, saj je starejši in je v drugačnem položaju kot mi. O odhodu smo obvestili tudi takratnega poveljnika 82. Letalske brigade Jožefa Jeriča - Slovenca, ki je prišel do nas v pisarno, nam povedal » da če smo se tako odločili on na naše odločitve ne bo vplival«, nas pa je prosil da osebno oborožitev (avtomatska pištola škorpion) predamo v poveljstvo. Skozi prijavnico smo odšli v letalskih kombinezonih, vse ostalo smo pustili na letališču. Vzeli smo avtomobil, se zapeljali na Območni štab v Brežicah, ter podpisali pristopne izjave k TO. Ob prestopu z 1. julijem 1991 se je začelo moje delovno razmerje v bodoči Slovenski vojski. Povedali so nam, da smo kot piloti pomembni za Republiko Slovenijo. Tam sem izvedel, da je že kar nekaj prestopnikov iz moje nekdanje enote, med njimi tudi moj poveljnik izvidniške eskadrilje, ki pa je oblekel slovensko miličniško uniformo. Nas so pripeljali v zbirni center v Sevnico, od tam pa na Lisco. Na Lisci je bila pehotna četa TO, ki je skrbelo za našo zaščito, saj nas je bilo v zbirnem centru nekje deset pilotov in okrog petnajst letalskih tehnikov – prestopnikov v TO. Zaradi varnosti so nas premestili iz Lisce v planinski dom v okolici Trbovelj, tam smo ostali tri do štiri dni, pa zopet nazaj. Menjali smo lokacije, da ne bi prišlo do kakšnih neljubih presenečenj, saj nas je bilo kar nekaj prebežnikov. Ob podpisu brionske deklaracije, po 18. juliju, sem se vrnil v Mursko Soboto, kjer sem začel delo na Območnem štabu TO. Samih groženj s strani JLA nisem bil deležen, sem pa dobil vabilo za sodišče v Brežicah, da moram izprazniti vojaško službeno

stanovanje. Udeležil sem se prve obravnave, kjer je sodnica dejala, da bo zadelo malo pustila v predalu, da se razmere malo uredijo. Kasneje oktobra ali novembra, ne spomnim se točno, pa sem dobil poziv iz vojaškega sodišča v Zagrebu, da se tam zglašim zaradi dezerterstva (dejansko sem zapustil JLA). Po pogovoru s takratnim poveljnikom Območnega štaba TO v Murski Soboti ppk. Miholičem, sem se odločil, da se obravnave ne udeležim. V tem času je takratna JLA bila na ozemlju Republike Hrvaške še prisotna. Ostal sem brez delovne knjižice (hranila se je pri delodajalcu v Beogradu), brez potnega lista katerega so hranili v poveljstvu 82. Letalske brigade, niti osebne izkaznice nisem imel. Kasneje so mi vse dokumente uredili.

Odločitev je bila sprva res težka, ampak kaplja čez rob je bila, ko sem videl raketiranje vojašnice v Murski Soboti in je bilo še samo vprašanje kako v najkrajšem času zapustiti JLA na najbolj varen način«.

5.8 PRIČEVANJE NEKDANJEGA ČASTNIKA V JLA

»V nadaljevanju bom kot bivši pripadnik JLA, Slovenec, podal svoja vedenja, na podlagi sprejetih usmeritev. Navedel bom zadeve, ki so se mi zdele pomembne in tudi zanimive. Nekje po letu 1982 se je posebej začel spreminjati odnos do pripadnikov JLA različnih narodnosti. Najprej so bili posebej opredeljeni pripadniki JLA Albanci, zatem Slovenci in nekoliko kasneje še Hrvati. Za odnose do Slovencev je bilo značilno, da so jih po letu 1987 najprej postavljali na vzporedne, oz. manj pomembne dolžnosti, ne pa na dolžnosti višjih komandantov. Nekje po letu 1990, pa so Slovence povsem namenoma postavljali tudi na visoke položaje, češ sedaj se izkažite kaj ste pripravljeni narediti za domovino Jugoslavijo. S postavitvijo Slovencev na visoke položaje, pa so v JLA želeli tudi vplivati na boljši odnos slovenskega naroda do JLA. Saj so ocenili, da bodo častniki Slovenci lažje vzpostavili sodelovanje s Slovenijo in da bodo Slovenci imeli boljši odnos do JLA, če bodo v JLA v vodilnih strukturah tudi Slovenci. S samim pričetkom vojne leta 1991 pa smo Slovenci povsem namerno dobili posebne, najpomembnejše naloge, kjer so v JLA želeli preveriti našo pripadnost in pripravljenost. Prav tako pa so s tem, da so na najbolj rizične naloge postavili Slovence, so se tem nalogam izognili častniki ostalih narodnosti, posebej častniki Srbi. Odnosi med nadrejenimi in podrejenimi so bili sicer dokaj korektni s strogim spoštovanjem hierarhije. Čin v JLA se je strogo spoštoval kot rang in je bil višji po činu skoraj stalno nadrejen osebi z nižjim činom. Posebej hierarhični odnos je bil tudi med častniki in podčastniki. Vse do leta 1986 v JLA ni bilo čutiti nobenega omejevanja glede do dostopa do takrat domačih medijev. Takrat pa se je začel omejevati posebej dostop do nekaterih slovenskih medijev, (Mladina, Tribuna). V kolikor so takrat v JLA ugotovili, da je Slovenec imel in bral Mladino, so do nekaterih teh Slovencev izvajali različne operativne ukrepe. Oseba, ki je brala Mladino, pa je bila opredeljena kot politično oporočna. Sicer se je vse do leta 1987 v JLA strmelo za tem, da so lahko vsi pripadniki JLA brali časopise v svojem jeziku. Potem pa so najprej pričeli omejevati Albanske časopise, nato Slovenske in kasneje še Hrvaške. Gledanje TV dnevnika je bilo nekje do leta 1988 obvezno. Po tem letu so lahko pripadniki JLA dnevnik gledali le prostovoljno, po letu 1990, pa se je gledanje TV, posebej slovenskih informativnih oddaj onemogočalo. Nikoli ni bilo javno prepovedano gledanje teh oddaj, vendar se je na druge načine poizkušalo doseči, (pokvarjen TV) da se te oddaje ne bi spremljale. Pri samih konkretnjših pripravah za vojno, smo bili Slovenci povsem izključeni. Vodilni v JLA so vse konkretnjše priprave izvajali v visoki tajnosti, posebej pred Slovenci in Hrvati. Po končani vojni smo lahko Slovenci skozi analize ugotavljali, da so neposredne priprave izvajali le častniki srbske narodnosti. Če je bil kateri od častnikov srbske narodnosti poročen s Slovenko, je bil tudi on izključen iz neposrednih priprav. Slovenci smo lahko le na podlagi nekaterih aktivnosti ocenjevali in domnevali, da se pripravlja oboroženo poseg na Slovenijo. To nam je Slovcem predstavljalo tudi problem, do odnosov do takratnih vodilnih struktur Republike Slovenije s katerimi smo posamezniki takrat že intenzivno sodelovali. Večkrat nam predstavniki oblasti R. Slovenije, s katerimi smo operativno sodelovali niso verjeli, da ne razpolagamo z nekaterimi podatki, dejansko pa večkrat do

določenih podatkov o aktivnostih v JLA nismo mogli priti. Sam sem še le dne 27. 6. 1991 ob okoli 8 uri, bil seznanjen s konkretnimi podatki, oziroma s ukazom za zavzetje mejnih prehodov. Navedeni ukaz sem še le takrat lahko vsaj delo prebral na komandantovi mizi, ko smo čakali sestanek, sicer nam komandant tega ukaza še takrat ni posredoval. S tem ukazom smo prišli do konkretnjših podatkov, kako je pripravljen oboroženi poseg v Republiki Sloveniji. Razmišljanja in priprave za pobeg in prestop v TO R. Slovenije, smo Slovenci pričeli že nekje v letu 1990, ko smo lahko ugotovili, da JLA več ne deluje v interesu R. Slovenije, oz. da JLA v Sloveniji več ni zaželena. Od takrat naprej je bilo splošno počutje Slovencev v JLA zelo neprijetno. Vendar JLA ni bilo mogoče kar tako zapustiti. V JLA so na vse mogoče načine poizkušali preprečiti odhode častnikov Slovencev, sam pa sem v JLA ostal tudi po navodilih predstavnikov organov oblasti v R. Sloveniji. Ko se septembra leta 1990 enemu od vodilnih v MNZ R. Slovenije povedal, da načrtujem v kratkem zapustiti JLA, je le ta od mene zahteval, da ostanem v JLA ter povedal, da me sedaj še posebej potrebujejo kot pripadnika JLA, ki bom operativno sodeloval z njimi. S samim pričetkom vojne, pa je bil pobeg še posebej otežen in se je dalo pobegniti le z dobro pripravljenim načrtom in z določeno prevaro oz. zvijačo. V tem obdobju smo bili častniki v enoti razporejeni v določene skupine. Za skupine je bilo značilno, da so bile sestavljene iz pripadnikov različnih narodnosti. Z menoj v skupini sta bila še Srb in Albanec. Tako so nas Slovenci in tudi nekatere ostale stalno nadzirali. Kot šem že navedel, sem sam imel s strani predstavnika MNZ R. Slovenije nalogo, da v JLA ostanem čim dlje, dokler morem, sem se dne 28. 6. 1991, odločil, da je prišel čas, ko je potrebno pobegniti. Pripravil sem načrt in se temu primerno tudi oblekel, tako da sem pod uniformo oblekel še civilna oblačila. Ocenil sem, da moram biti v uniformi, dokler se nahajam v območju, ki ga nadzira JLA, ko pa preidem v območje, ki ga nadzira TO, pa moram biti v civilnih oblačilih, tako da pri prvem kontaktu s pripadniki TO ne bi večjih težav. Tako pripravljen sem čakal primeren trenutek. Navedenega dne ob okoli 10.00 ure je naša skupina dobila nalogo, da enotam na obrambi vojašnice prenese nove ukaze. Ko smo v skupini treh častnikov odšli proti enoti sem vodji naše skupine, ki je bil po narodnosti Srb, predlagal, da odidemo vsak do enega voda JLA, ki so bili na položajih, da bi tako čim prej opravili nalogo. Častnik Srb se je proti pričakovanju s tem takoj strinjal in dejansko smo odšli vsak v svoji smeri. Da sem se uspel oddvojiti od skupine, pa sem takoj izkoristil ter pobegnil iz območja, ki ga je nadzirala JLA. Ko sem prišel v območje, ki ga je nadzirala TO sem odvrzel nekatere dele uniforme, tako da sem pri prvem kontaktu s pripadniki TO bil, delno oblečen v civilna oblačila.

Takoj pri prehodu med pripadnike TO je bilo za nas pripadnike JLA, dobro in korektno poskrbljeno. Manjša težava je nastala le, ko so nekatere pripadnike JLA, ki so samoiniciativno prestopili v TO, kasneje namestili v zbirnih centrih skupaj s pripadniki JLA, ki so izvajali bojna delovanje in bili zajeti v bojnih aktivnostih. V teh zbirnih centrih so bili odnosi med pripadniki JLA, ki so na različne načine prišli v centre včasih zelo napeti. Kasneje so pristojne institucije R. Slovenije zelo dobro in korektno poskrbele za nadaljnje delo in življenje tako do takrat že bivših pripadnikov JLA kot tudi njihovih družin. Pripadniki JLA, posebej Slovenci smo bili večkrat deležni različnih groženj. Sprva, ko smo bili vse do vojne leta 1991 pripadniki JLA, so nam na različne načine grozili posamezniki ali iz določenih institucij v Sloveniji. Čeprav je kar nekaj nas Slovencev pripadnikov JLA, ostalo v JLA tudi po navodilih institucij R. Slovenije, da smo lahko z njimi uspešno operativno sodelovali, to ni bilo in ni moglo biti javno znano, zato so za nas posamezniki ocenili, da delamo le v interesu JLA in so poizkušali na nas vplivati, oz. nam tudi grozili. Sam sem imel tudi primer, ko so v otroškem vrtcu kjer sem imel sina, pričeli postavljati vprašanje, zakaj morajo paziti sina pripadnika JLA ter predlagali, da sina izključijo iz vrtca.

Še v času same vojne, takoj po pobegu iz JLA pa se nam je grozilo na različne načine. Sam sem imel nekaj telefonskih klicev, kjer so mi bivši sodelavci iz JLA grozili tudi s smrtjo, po njihovem zaradi izdaje in dezerterstva. Bile pa so tudi grožnje s strani takratnih vodilnih JLA, po sredstvih javnega informiranja, kjer so grozili, da bodo vsi pobegli iz JLA prijeti ter prevedeni pred sodišče. Zaradi vsega navedenega sem si s pomočjo sorodnika uredil, da se začasno umaknem v Avstrijo, da bi se tako izognil morebitnemu prijetju ali drugim grožnjam«.

5.9 PRIČEVANJE PRIPADNIKA JLA S KOROŠKE

»Od 15.12.1986 pa do 28.06.1991 sem bil poveljnik obmejne stražnice Koprivna. Odnos nadrejeni podrejeni je bil normalen, vojaški, vedelo se je kdo je kdo.

Pred samo vojno odnos se je spremenil, ampak samo pri posameznikih, ki so po mojem mnenju bili poslani namensko v SLO, ker se je vedelo kaj se pripravlja. To se je dogajalo na moji stražnici, ker sem imel določenih problemov s poveljnikom čete, ki je bil tip z izkušnjami s Kosova in Hrvaške (razorožil je TO Hrvatske, seveda en del). Ta model je poveljeval napadu na mejni prehod Holmec, ostalo vam je znano. Ta način je seveda bil del priprav vojne v SLO.

Sam sem prestopil v TO 28.06. vojake sem poslal domov. Prestop je potekal brez posebnosti, ker sem poznal pripadnike TO, ki so prišli po mene. Grožnje, enostavno jih ni bilo«.

6 PREVERJANJE HIPOTEZ

Prva hipoteza se je glasila:

H1: Dostop do informacij in medijev je bil v času zaostrovanja leta 1991 slovenskim rekrutom in pripadnikom JLA omejen.

To hipotezo sem preverjala s pomočjo zbranih intervjujev. Na podlagi le-teh sem ugotovila sledeče: pripadnikom, ki so služili vojaški rok izven meja sedanje Slovenije, je bil dostop do medijev otežen. Nekdaj spremljanje televizijskega dnevnika ni bilo več obvezno. Slovenski naborniki so dogodke spremljali preko radijskih postaj in po televiziji. Za vso generacijo velja, da so se dogajale občasne prekinitve električnega toka in tudi telefonskih linij. Na podlagi ugotovitev lahko potrdim prvo hipotezo, da je dostop do medijev bil omejen.

Druga hipoteza se je glasila:

H2: Pri prebegu so slovenski pripadniki v JLA lahko računali samo na lastno srečo.

Zanimivo je bilo poslušati pričevanja prebežnikov. Vsi so se zavedali, da je to njihova lastna odločitev, pri kateri morajo brez napak priti mimo straž do slovenske TO. Ob zavedanju, da te lahko prijatelj, s katerim sta se nedavno tega družila, ustrelji v hrbet in da so zunaj meja vojašnice minska polja, je bil prebeg za posameznika pogumna odločitev. Ko je bila prestopljena sedanja meja Republike Slovenije, je bila le želja vsakega prebežnika, da ga prevzame TO, ali milica. S tem potrjujem drugo hipotezo.

Tretja hipoteza se je glasila:

H3: Inštitucije v Republiki Sloveniji nabornikom pri prebegu niso pomagale, hkrati pa jim niso nudile zaščite niti po prebegu.

Če se navezujem na prejšnjo hipotezo, kjer sem zapisala, da so prebežniki v strahu čakali, kaj bo z njimi, saj so poznali pravila JLA, so slovenski pristojni organi večini zgolj predlagali skrivanje v tujini. Po pričevanju nabornikov je med njimi zaradi omenjenih potez matične domovine vladalo razočaranje, medtem ko pa je bilo za tiste, ki pa so bili zaposleni v JLA (častniki, pilotje), po prebegu bolje poskrbljeno. Vedeli so na katere inštitucije se lahko obrnejo, kam naj prebegnejo, hkrati pa so bili deležni zaščite. Nekateri med njimi so takoj po prestopu iz JLA odšli na naloge v TO. Na podlagi vzorca, ki je zaradi obsega zaključne naloge številčno precej omejen, je moja ugotovitev, da pri prebeglih nabornikih inštitucije niso nudile takšne pomoči, kot so jo bivšim zaposlenim v JLA. S tem deloma potrjujem tretjo hipotezo. Kot primerjavo naj navedem, da je Boris M. Gombač avtor knjige Na drugi strani, prišel do ugotovitev, da inštitucije v RS niso dovolj poskrbele za prebežnike. Moje ugotovitve pri manjšem vzorcu se ujemajo z Gombačevimi, ki pa je pri raziskovanju imel večji vzorec, hkrati pa se s tem potrjuje tretja hipoteza.

6.1 UGOTOVITVE

Slovenija ni storila dovolj za vrnitev in zaščito slovenskih nabornikov iz vrst JLA. Veliko delo je opravil Odbor staršev za vrnitev slovenskih nabornikov, ki se je vsakodnevno sestajal in bil v stiku s sinovi ter posredno izvajal pritisk na organe JLA in z informacijami oskrboval slovenske pristojne inštitucije. Delo odbora se je zaključilo, ko se je v Slovenijo vrnil še zadnji nabornik, ki je vojaški rok služil v vrstah JLA. Za slovenske nabornike je v vojski nekdanje skupne države veljalo, da so marljivi, poslušni, vestni in so jim bile zaradi teh lastnosti tudi zaupane zahtevnejše naloge. Zaradi dogodkov, ki so kazali na eskalacijo, je bil nabornikom dostop do medijev omejen, pa tudi ob sami razglasitvi samostojnosti Slovenije slovenski fantje v JLA niso natančno vedeli, kaj se dogaja. Nekoliko lažje je bilo nabornikom, ki so vojaški rok služili v vojašnicah na območju Slovenije. Odločitev o prebegu iz vrst JLA je bila kljub pozivom slovenske oblasti odvisna od odločitve vsakega posameznika, saj se je vsakdo zavedal morebitnih posledic v primeru zajetja s strani vojaške policije oziroma

streljanja s strani stražarske službe. Pri iskanju informacij nisem naletela na poizkuse prebegov, ki bi se končali s smrtnim izidom. Tisti, ki se jim je predčasno uspelo vrniti domov, so se zglasili na območnih obrambnih štabih, kjer se je vodila evidenca o dezertirjih in kjer so prebežnike napotili (v večini primerov), da se skrijejo kje v tujini, medtem ko jim druge pomoči in zaščite pred organi JLA niso nudili. V primeru, ko pa so prebežniki bežali in naleteli na slovensko TO ali milico, moram povedati, da jim je slednaj nudila prevoz do lokalnih organov obrambe, kot tudi jim je zagotavljala civilna oblačila. Za razliko od nabornikov, ki so 2. junija 1991 prisegli v učnih centrih na Igu in v Pekrah ter so ob zaključku služenja kot prva generacija slovenskih nabornikov prejeli zahvalo, prebežniki v večini primerov niso prejeli ničesar.

7 ZAKLJUČEK

Ali je bila Slovenija ob odcepitvi od nekdanje skupne države povsem pripravljena na samostojno delovanje? Za odgovor na to vprašanje sem se odločila analizirati nekatere aspekte služenja vojaškega roka slovenskih nabornikov v JLA, predvsem pa njihove prebege. Ob tem sem ugotavljala, ali so slovenski pristojni organi naredili dovolj, da bi prebežnike zavarovali oziroma jim še pred tem pomagali pri samem prebegu. Od tod tudi izhaja naslov naloge: »Bitka za vsakega slovenskega vojaka.« Na podlagi ugotovitev bi težko rekla, da se je Republika Slovenije borila za slehernega vojaka. Res, da je celo sam takratni predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan, pozval slovenske nabornike, naj zapustijo vrste JLA, vendar pa potem, ko so nekateri to tudi storili, niso bili deležni posebne zaščite. Slovenski pristojni organi so zaščito nudili le nekaterim zaposlenim v JLA. Zakaj je bilo tako, ne bi mogla z zagotovostjo trditi, saj bi bila za to potrebna podrobnejša analiza. Poraja se mi več vprašanj, ali so organi Republike Slovenije zagotovo vedeli, da vojaška policija JLA ne bo iskala prebežnikov, ali so čakali na reakcije JLA glede dezertirjev in bi bila temu primerna njihova strategija, ali pa o tem v tistem trenutku sploh niso razmišljali? Skratka, če se navežem na svoje ugotovitve in ugotovitve Gombača, Slovenija v danem trenutku ni storila dovolj za zaščito prebežnikov iz JLA. V prilogah objavljam vsebino nekaterih forumov oziroma blogov, kjer dezertirji iz vojske nekdanje Jugoslavije objavljajo svoja mnenja o takratnih dogodkih in tudi sedanjem odnosu Slovenije do njih. Ogorčenje se izraža že v samem naslovu: »Osamosvojitve, 6000 slovenskih fantov, žrtvovanih in pozabljenih v JLA...« Prav tako pa vlada ogorčenje zaradi zahval, ki so jih prejeli vojaki prve generacije slovenskih nabornikov, medtem ko prebežniki v večini primerov niso prejeli ničesar, čeprav so se tudi ti na nek način borili proti JLA in bili v nevarnosti, da ob prebegu izgubijo življenje. Danes je težko reči za nazaj, kako bi takrat slovenske oblasti v primeru prebežnikov morale reagirati in kakšno zaščito bi jim lahko nudile. Ali bi jih vključile v TO ali pa bi bilo bolje, da bi jih nastanile na različnih lokacijah? Če se lahko tako izrazim, se prebežnikom k sreči ni zgodilo nič hujšega, so pa vsi omenjeni dogodki bili ob drugih dejavnih ključnega pomena pri oblikovanju sedanje oblike Slovenske vojske. Kasneje je pomembno vlogo pri profesionalizaciji vojske v samostojni Sloveniji je med drugim odigralo tudi skokovito naraščanje ugovora vesti vojaški dolžnosti med naborniki. Po letu 1995 se je število vlog za priznanje pravice do ugovora vesti vsako leto povečalo za skoraj 100 odstotkov, tako, da je bila leta 1997 zdravstveno neprimerna že skoraj tretjina letnega nabornega kontingenta. Da ni šlo za vse bolj osveščene generacije, ki bi nasprotovale uporabi orožja in nasilja, lahko sklepamo iz motivov, ki so jih naborniki navajali kot razlog za zavračanje orožja in služenja roka. Največkrat so se namreč sklicevali na filozofske motive, ki jih je težko dokazati, neformalni razlogi pa so bili bolj preprosti, od tega, da je vojaški rok izgubljanje časa, do želje po ohranitvi zasebnega življenja in zaslužka, ob katerega bi bili v času služenja vojaškega roka.

Če povzamem, so poleg vseh dejstev, ki jih navajajo avtorji, tudi dogodki, ki jih omenjam v nalogi, tako ali drugače vplivali na oblikovanje samostojne Republike Slovenije, kot jo poznamo danes. S članstvom v mednarodnih integracijah, kot sta EU in NATO je Slovenija uresničila svoje strateške cilje, čeprav med nekaterimi posamezniki, ki so ob slovenskem osamosvajanju služili vojaški rok v vrstah JLA, ostaja grenak priokus.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Dictionary of Military Terms. The H.W. Wilson Company, New York, 1986.
2. Gombač. Boris. M. Na drugi strani. Založba, ZRC, ZRC SAZU. Ljubljana, 2005.
3. International Military and Defense Encyklopedia. Brassey's (US), Washington, 1993.
4. Janša, Janez. Premiki. Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1992.
5. Jelušič, Ljubica. "Jugoslovanska ljudska armada leta 1991 v Sloveniji - začetek konca ene največjih evropskih vojsk po koncu hladne vojne". Slovenska osamosvojitvev 1991, Ljubljana, 2002.
6. Komentar zakona o vojni obavezi. Novinsko-izdavaška organizacija službeni list SR BIH, Sarajevo. Novinsko-izdavaška ustanova službeni list SFRJ, Beograd, 1990.
7. Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda (6). Zagreb, 1979.
8. Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda (8). Zagreb, 1982.
9. Pravilnik o razveljavitvi predpisov na področju telekomunikacij. Uradni list RS, št. 85/2001 z dne 29.10.2001.
10. Prunk, Janko. Slovenski narodni vzpon. Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1992.
11. Repe, Božo. Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije. Modrijan, Ljubljana, 2002.
12. Slapar, Janez. Članek: Izkušnje razvoja Teritorialne obrambe in priprave na osamosvojitvev ter vojna za samostojno Slovenijo, Vojsvo št. 5, MORS.
13. Sociološki leksikon. 1982. Beograd: Savremena administracija, Ljubljana, 1999.
14. Uradni list SFRJ št. 64/85. 1991. Ljubljana, zakon o vojaški obveznosti.
15. Uradni list RS, št. 85/2001 z dne 29.10.2001. Pravilnik o razveljavitvi predpisov na področju telekomunikacij, 2. člen, 7. pravilnik o uporabi enotnih izrazov, pojmov, znakov in kratic za prenos sporočil v sistemu zvez (Uradni list SFRJ, št. 18/91).
16. Vojna enciklopedija (1). Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974.
17. Vojna enciklopedija (6). Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974.
18. Vojna enciklopedija (7). Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974 .
19. Vojna enciklopedija (8). Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974.
20. Vojna enciklopedija (10). Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, 1974.
21. Vojni leksikon. Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.
22. Zakon o vojaški obveznosti. Uradni list SFRJ št. 36/80. Beograd
23. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vojaški obveznosti. Uradni list SFRJ št. 70/83. Beograd.
24. Zakon o vojaški obveznosti. Uradni list SFRJ št. 64/85.
25. Zbirka zakona o jugoslavenskoj narodnoj armiji. Izdanje službenog lista FLRJ, Beograd, 1955.

Plebiscit in osamosvojitvev Slovenije (http://sl.wikipedia.org/wiki/Zgodovina_Slovenije 13.7.2009)

Naborniki v samostojni Sloveniji

(<http://www.google.si/search?hl=sl&q=samostojna+slovenija%2C+naborniki&meta> 13.7.2009)

Teritorialna obramba (http://sl.wikipedia.org/wiki/Teritorialna_obramba_Republike_Slovenije, 5.8.2009)

Slovenska osamosvojitvena vojna

(http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/oseb_stran/slovenska_osamosvojitvena_vojna_x1.html, 5.8.2009)

Priloge, blog

(<http://sveljub.blog.siol.net/2009/06/25/osamosvojitvev-6000-slovenskih-fantov-zrtvovanih-in-pozabljenih-v-jla/> 5.8.2009)

Forum, prebežniki 1991 (www.yugokronika.com, 11.7.2009)

Uradni list

(http://www.google.co.uk/search?sourceid=navclient&aq=0h&oq=uradni+list&hl=en-GB&ie=UTF-8&rlz=1T4ADBF_en-GBSI324SI326&q=uradni+list+sfrj+%c5%a1t.,5.8.2008)

SEZNAM UPORABLJENIH KRATICE IN OKRAJŠAV

SFRJ.....	Socialistična federativna republika Jugoslavija
KoV.....	Kopenska vojska
JLA.....	Jugoslovanska ljudska armada
OS.....	Oborožene sile
FLRJ.....	Federativna ljudska republika Jugoslavija
KOS JLA.....	Proti obveščevalna služba JLA
SDV.....	Služba državne varnosti
RŠTO.....	Republiški štab za teritorialno obrambo
PŠTO.....	Pokrajinski štab za teritorialno obrambo
OŠTO.....	Občinski štab za teritorialno obrambo
RSLO.....	Republiški sekretariat za ljudsko obrambo
DPO.....	Družbeno politične organizacije
CK ZKJ.....	Centralni komite zveze komunistov Jugoslavije
CK ZKS.....	Centralni komite zveze komunistov Slovenije
ZSMS.....	Zveza socialistične mladine Slovenije
SZDL.....	Socialistična zveza delovnega ljudstva
DEMOS.....	Demokratska opozicija Slovenije
MSNZ.....	Manevrska struktura narodne zaščite
MUP RH.....	Ministarstvo Unutarnjih Poslova Republike Hrvatske
LO.....	Ljudska obramba
SZ.....	Sovjetska Zveza
ZKJ.....	Zveza komunistov Jugoslavije
ZSLO.....	Zveza Slovenske Ljudske obrambe
RS.....	Republika Slovenija
JBTZ.....	Janša, Borštner, Tasič, Zavrl

Seznam slovenskih prevodov tujih izrazov

ESKALACIJA: načrtno, postopno širjenje vojne na omejenem področju, stopnjevanje vojne: mnogi opozarjajo, da lahko eskalacija pripelje do totalne vojne; teorija eskalacije

MOBBING ALI ŠIKANIRANJE je sistematično, dolgotrajno, izražanje sovražnosti na položaju moči. Ta moč je lahko formalna, ko se tako vede nadrejeni (govorimo lahko o »bossingu«), ali neformalna, ko to počne vplivni sodelavec ali skupina. Mobbing oziroma šikaniranje je neprimerno ravnanje z zaposlenimi ali skupino zaposlenih, ki ogroža njihovo psihično ali fizično zdravje.

PRILOGE

PRILOGA 1

“OSAMOSVOJITEV, 6000 SLOVENSkih FANTOV, ŽRTVOVANIh IN POZABLJENIH V JLA...”

1.)»S tem pisanjem nimam namena zmanjševati vrednosti veteranov osamosvojitvene vojne, tako pripadnikov TO, kot policije.

Nekateri bodo rekli, da ni pravi trenutek pisati o teh stvareh, še posebej v teh dneh, ko se praznuje in spominja na dneve osamosvojitve Slovenije in njene žrtve. Kdaj, če ne zdaj?

V teh dneh, junija 91, je svojo obveznost do služenja domovini (takratni Jugoslaviji) opravljalo 6000 (šesttisoč!!!) slovenskih mladeničev. Večino nas je služilo svoj vojaški rok v 5. armadnem območju, ki je skoraj v celoti pokrival slovensko ozemlje. Večino teh fantov je odšlo na služenje vojaškega roka, ker smo morali, ker je bil tak zakon. Tako slovenski, kot jugoslovanski. Na služenje v JLA smo bili poslani s strani naših lokalnih odborov za ljudsko obrambo. Med njimi sem bil tudi sam. V vojni za Slovenijo, je s strani JLA, aktivno sodelovalo okoli 2200 vojakov in oficirjev, kar je komaj 1/3 skupnega števila slovenskih vojakov, ki so v tem trenutku služili v JLA. Vem, je bil poziv, da naj zapustimo JLA. To je tudi bilo vse kar je bilo storjeno. Npr. poziv, ti ne pomaga veliko, če si znotraj miniranega okolja. Z možnostjo, da izgubiš življenje “na drugi” strani barikade, od metka svojega npr. sošolca, soseda, Ali pa med begom na “svojo stran”. Brez kasnejših možnosti do kakršnihkoli veteranskih ugodnosti ali časti. Ker smo bili “okupatorji”. Zakaj ob raznih praznikih osamosvojitvene vojne, ni govora tudi o teh mladeničih? A je padlemu ali ranjenemu vojaku slovenske narodnosti na strani JLA posvečen kak državni spomenik ali kakršenkoli uradni spomin, mogoče dokumentarec? »Pozabljeni« takrat in kasneje« (sveljub.blog.siol.net).

PS.: Čast izjemam, kot je npr. Boris M. Gombač«.

2.)«Glavno je da nas je dal g. Janša zaščitit-čez 2 meseca smo bili že na”orožnih vajah”na meji z Hrvaško. Bom napisal knjigo,upam,da se bo dobro prodajala« (sveljub.blog.siol.net).

3.)«Res je žalostno, da moraš biti v pri nas ustreljen ali mrtev, da začnejo o tebi govoriti in pisati kakšna dobra dela si opravil za svojo domovino. Tudi sam sem bil eden izmed tistih, ki sem se bal, da me ne bi zadela prijateljeva krogla in sem s strahom prebežal iz okupatorske vojske k naši. Nihče pa nas ne vpraša kaj vse smo morali pretrpeti pred tem. Za zahvalo so nam podelili le kovinsko značko in se nas rešili« (sveljub.blog.siol.net)!

4.)«Da si najprej razčistimo. Nekateri so prestopili, nekateri niso. Za nekatere je bil prestop enak samomoru. V JLA so bili poslani s strani Slovenije in za to isto Slovenijo, čez noč postali »okupatorji«. Na koncu se veliki večini »godí« enako, tako tistim, ki so imeli možnost prebegniti in so prebegnili, kot tistim, ki te možnosti ali hrabrosti niso imeli. Pozabljeni! PS.: pri nas v kasarni se je spremljala predvsem RTVSLO, preprosto zato, ker je bila najbolj ažurna« (sveljub.blog.siol.net).

5.)»Izbiro- ali bi naj služili vojaški rok v Sloveniji- verjeti v samostojnost? Nekateri niso imeli izbire, ker so bili v tistem momentu že kar lep čas na služenju vojaškega roka. Morda ste jo imeli vi, ki bi morali na služenje v mesecu juniju, marsikdo pa je bil takrat že skoraj pred koncem svojega služenja« « (sveljub.blog.siol.net).

6.)»Vendar... ste se morda kdaj postavili v kožo teh 18-letnih fantov. Kaj boste naredili? Bežali, ko imate cev puške uperjeno v hrbet? Bi vas rad videl. Vprašanje... ste morda stali takrat nasproti tem fantom« (sveljub.blog.siol.net)?

7.)«Fantje, pol pa napišite tudi kakšno o tem, da so se naši specialci in policija, več ali manj boril le proti 18-20 letnim fantom na strani YU vojske« « (sveljub.blog.siol.net).

8.)«Ni presenečenje in ni mogoče pričakovati od »komunajzarske« oblasti, dejanja, ki so jih pričakovali in jih še pričakujejo v članku omenjeni fantje...to dejstvo se jim dogaja zaradi odsotnosti vrednot, ki so izginile s pojavom komunizma s V Sloveniji« (sveljub.blog.siol.net).

PRILOGA 2

1.) »Na poziv predsedništva Slovenije vojnicima i starešinama slovenačke nacionalnosti da iz JNA pristupe u TO krajnji rok je bio 18. jul 1991. godine. Koliko ja znam nisu svi Slovenci iskoristili ovu "priliku". Naročito vojnici koji su služili u drugim republikama. Neki nisu imali dovoljno informacija, neki su se bojali stanovništva, vojne i civilne policije. Neki nisu ni verovali šta se dogodilo. Neki (jugoslovenski orijentisani) su odslužili do kraja, verni zakletvi. Oni koji su na bilo koji način i uz nečiju pomoć napustili JNA(dezertiral) nisu se priključili TO, već su jednostavno otišli svojoj kući. To nisu "prebezi" Slična je situacija i sa oficirima slovenačke nacionalnosti koji su službovali po drugim republikama. Od oficra Slovenaca na službi u Sloveniji, većina je odmah prihvatila poziv i stavila se na raspolaganje TO. Usput su predali i jedinice i veliki deo tehnike. U njihovom slučaju je paradoks da ni kao blagovremeni "prebezi" nisu stekli baš visok rejting u TO (kasnije SV). Mnogi tokom proteklih godina nisu napredovali i rade na mestima nižim od čina koji imaju ili službenog položaja koji su imali u JNA. Izuzetak je jedan (ranjen u Mokronogu 1991.) koji je u samom vrhu SV. E sad, ako neko sa foruma u ovom opisu prepozna sebe(ili zna za slučaj nekog prijatelja-poznanika) i sme o tome da piše, a želi da pomogne "partizanki" neka napiše ta iskustva« (www.yugokronika.com).

2.) 25.12.90-4.7.91 Delnice

»No ja, v bistvu sem v "matični" kasarni preživel komaj pol svoje vojaščine, ali pa še to ne. Delnice pa... mraz, sneg, sranje. Kaj kmalu po zakletvi so nas namreč za en mesec poslali v Otočac (Lika). Vmes se je seveda po Jugi dogajalo marsikaj, kar je imelo precej vpliva na naše "aktivnosti". Špegelj, pa prve demonstracije v Beogradu, Pakrac... Bolj ali manj smo bili ves čas v takem ali drugačnem stanju borbene gotovosti, čemur je bila podrejena tudi obuka. Poleg vsega ostalega vkrcavanje in izkrcavanje iz kamionov, bogami celo s helikopterji smo imeli opravka. Po incidentu na Plitvicah so nas takoj vrnili v Liko, nekaj dni smo preživeli v razpadajoči stavbi Doma JNA v Otočcu, potem pa v tampon cono v neko vas z večinskim srbskim prebivalstvom. Spali, no ja, bivali, smo v neki kao šoli, ki je imela en prostor približno 10x5, eno pipo z mrzlo vodo in en wc. Nas pa cca 50. Na začetku vasi smo imeli kontrolno točko, občasno so bili tam postavljeni tudi oklepniki mislim da iz Karlovca. Tu pa tam smo za pojačanje dobili kako Prago. Naslednja (oziroma predhodna) vas je bila večinoma hrvaška in so svoj "punkt" v njej imeli MUPovci. V glavnem, živa frka, vkopavanje, na položajih vsako noč, vmes seveda obuka, kolikor se je dalo, ponavadi še kake nočne patrole po okoliških vaseh itd. Higiene ni bilo. Tuširanje enkrat mesečno. Za pohvalit pa je bilo edino vaščane, ki so nas redno zalagali s precej boljšo hrano, kot smo jo dobivali iz kasarne. In seveda pijačo ter cigaretami. Oficirji nam v glavnem niso preveč najedali, verjetno je bilo tudi njih malo frka, saj nas je bilo 50 juncev stalno polno oboroženih in z bojno municijo. Se je pa že takrat videlo, da poti nazaj ni več. Lokalni "junaki" so se brez skrivanja sprehajali okoli s precej bogatim arzenalom oborožitve, še nas so zalagali, če je komu izginil kak patron. Tu pa tam je bilo že slišati streljanje po okoliških hribih. Na drugem koncu vasi so nekomu razstrelili (hvala bogu prazno) hišo. Pa da ne smaram... Poslali so me na kurs za desetarja, tako da sem se vrnil v Otočac, od tam pa v začetku junija nazaj v Delnice. Naša četa je bila kak teden celo brez oficirjev, tako da sem bil desetar po dužnosti komandir čete. Burleska. Po pričetku vojne v Sloveniji je ratala teška frka tudi v kasarni, a vseeno sem jo v začetku julija popihal čez ograjo in odpešočil do Slovenije, kjer me je pobrala TO. Zvečer sem bil že doma« (www.yugokronika.com).

3.) »Na forum me je slučajno zvelkel soborec Sokol. V bistvu se pozna že nekje s sredine osemdesetih let, kot "soborca" v srednji šoli. Kasneje nama je usoda namenila isti dan in smer odhoda v vojsko, tako da sva vsaj del poti prepotovala skupaj. Kasneje sva parkrat obujala spomine, potem naju je pot odpeljala vsakega na svojo stran. Do pred par dni, ko se slučajno najdeva ponovno na "internetu"... September 90 do julij (14. ali 16.) 91 Jastrebrasko VP 2465 Izvidjač.

Zgodb je ogromno, lepih in žalostnih (tragičnih). "Obuka" je bila peklenska. V vsakem slabem je nekaj dobrega in to je bilo to, da sem ugotovil, da tiste meje, ki si jih postaviš sam v glavi so šele nekje na pol poti kar smo v bistvu sposobni. Ves čas smo samo čakali, da se naši deseterji "skinejo" in se znesemo na naše prihajajoče "gušterje". Deseterji se "skineje", "gušterji pridejo (martovci), ampak od tega marca (91) ni nikoli bilo več tako kot je bio. Prišle so Plitvice, patrole po Liki, Baniji in Kordunu, vojna v Sloveniji. V bistvu smo napolnili borbeni komplet že nekje v novembru. Mislim da je bilo nekje pred 29. novembrom. Skorajda smo kompletno izselili našo četo. Dvakrat čakali na vozilih, da nas pošlejo na nek teren, nenapovedano. Povedali so nam edino, da gremo nekje v radiju do 100km. Na srečo smo ostali "doma" in spraznili svoje BKje. V januarju smo imeli obuko na pokljuki (smučanje), kjer sem seveda užival. Je pa res, da je smučanje na tistih vojaških dilcah in v "tolminkah" (planinskih čevlji) nekja drugega, kot na domači opremi. Tam sem si prismočal 7 dni nagradnega, kot najboljši smučar v četi. Kar v bistvu niti ni bil neki podvig glede na to, da sem do takrat imel po 30 smučarskih dni/leto na Pohorju, moja "konkurenca" pa skupaj niti polovico tega, v življenju. No, ko smo se vrnili s Pokljuke pa se je v resnici že začelo. "Afera Špegelj", polnjenje BKjev, kateri so ostali polni do mojega odhoda domov. Patrole, tereni po Plitvicah, osmatračnice...do vojne v Sloveniji, kamor je krenla tudi kolona iz naše kasarne, le sreči ali bolje razumevanju mojih starešin (Srbov) se lahko zahvalim, da nisem bil v koloni. Kamor bi spadal kot "obezbedjenje" enega izmed oficirjev...Sreča na moji strani...Na koncu 3ije mrtvi in ogromno ranjenih (večina, ne glede na nacionalnost jih je samo črtala svoj "đombometer"). In kar je bilo najbolj žalostno je to, da je JNA aviacija povzročila največ mrtvih in ranjenih. (posebna zgodba). Dva najtežja trenutka v vojski (ne glede na težko usposabljanje) sta bila ta, ko skorajda v živo po TVju gledam raketiranje tankov in transportejev, mrtve in ranjene kolege, ki smo se dnevno srečevali na pisti, kantitni, trepezariji...in trenutek, ko se je kolona po premirju vračala v kasarno. Takrat smo že vedeli za mrtve in ranjene, v Jaski so jim pripravili "sprejem" in jih obmetali z jajci, smetmi, pokvarjeno zelenjavo... Tega dne ne bom nikoli pozabil. Nisem vedel al naj jokam za Slovenijo in padle kolege doma (poznal padlega policaja iz MB) al za padle kolege, ki so nehote pristali na napačni strani. Nisem jokal in ne zato, ker sem bil kao hraber, ampak zato ker nisem vedel za koga naj jočem, ma kolko se to čudno sliši? Je pa bolelo. Ne obsojam Slo TO niti Jaskancev za "topli sprejem". Obsojam tiste, ki so vojsko poslaili na nalogo, kot v turistični pohod. Glede na to, da so bili strokovnjaki, bi morali predvidet kaj se lahko zgodi in pač ne poslat nikogar. In da se razumemo, komanda je bila "BEZ PUCANJA", še kar nekaj časa potem, ko se je že krepko streljalo po koloni!!!... Upam, da nisem preveč zamoril. Ampak takrat sem v tednu izgubil kar nekja znancev (kolegov) v oboroženih spopadih, kar je do takrat bilo skoraj nepredstavljivo. In to na obeh straneh! A mi je žal da sem služil JNA? Nikakor! Izjemna življenska izkušnja, tako obuka in spoznavanje super kolegov, kot kasneje v izrednih stanjih! Če bi ponovil še enkrat, če bi lahko. Ma nisem siguren! Predsvem zaradi zaključka« (www.yugokronika.com)!

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Marinka Rupnik, roj. 06.01.1975, zaposlena: MORS/PDRIU, kandidatka Šole za častnike, izjavljam, da je zključna naloga z naslovom Bitka za vsakega slovenskega vojaka pri mentorici VVU XIII dr. Valeriji Bernik avtorsko delo. V zaključni nalogi so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni: teksti niso uporabljeni brez navedbe avtorjev.

Slovenske Konjice, 26.8.2009

Marinka Rupnik